

פרק חמישי

אספקטים ביוגרפיים ברביעיית אלכסנדריה

אבני דרך בחייו של לורנס דארל

- 27 בפברואר 1912 – נולד בהודו, בג'לנדאר
- 1921 – נשלח ללמוד בפנימייה ישועית בהודו, בדארג'ילינג
- 1923 – עוזב את הודו לפנימייה באנגליה, בקנטרברי
- 1928 – אביו מת בהודו
- 1931 – מפרסם לראשונה קובץ שירים
- 1935 – נישא באנגליה לאשתו הראשונה, ננסי, ועובר לקורפו
- 1937 – עובר לפריז. נפגש לראשונה עם הנרי מילר
- 1939 – חוזר ליוון
- 1940 – נולדת בתו הראשונה, פנלופה
- 1941 – עובר למצרים
- 1942 – נפרד מאשתו הראשונה
- 1945 – עובר לרודוס
- 1947 – נישא לאשתו השנייה, איב כהן
- 1948 – עובר לארגנטינה
- 1949 – עובר ליוגוסלביה
- 1951 – נולדת בתו השנייה, סאפו
- 1953 – עובר לקפריסין
- 1954 – נפרד מאשתו השנייה
- 1957 – עובר לדרום צרפת
- 1957–1960 כותב ומפרסם את רביעיית אלכסנדריה
- 1961 – נישא לאשתו השלישית, קלודמארי

1964 – אמו מתה באנגליה

1967 – אשתו השלישית מתה

1973 – נישא לאשתו הרביעית, ג'יזליין

1985 – בתו סאפו מתאבדת

7 בנובמבר 1990 – מת ונקבר בדרום צרפת.

לורנס דארל (1912–1990) לא כתב אוטוביוגרפיה או יומן מסודר. הסיבה לכך לכאורה היא שדארל ראה בכתיבה מסוג זה בזבוז זמן יקר שהוא רצה להקדיש לכתיבת שירים, פרוזה ומחזות. הוא אמר לסופרת אנאיס ניין (1903–1977), שתיעדה את כל חייה בסדרה של יומנים, כי רתיעתו מכתובת יומן נובעת מהחשש שעיסוק כזה 'יבלע' אותו. מה שהיה לו להגיד או לכתוב על חייו נמצא בספרי הפרוזה והשירה שלו, הוא טען, והדגים בכך את השילוב בין היסודות הביוגרפיים ליסודות הבדיוניים בספרות.¹ המוטו של דארל היה כי כדי שיוכל לכתוב על הסופר לשמור מרחק ראוי מחוויותיו האישיות.

תפיסתו זו כי היסוד הביוגרפי חייב להיות מומר ליסוד בדיוני מזכירה את אחד ממקורות השראתו, ד"ה לורנס (1885–1930).² לעומתם, הסופר האמריקני הנרי מילר, ששימש לו דמות אב, מורה רוחני ומקור השראה כל חמישים שנות היכרותם עד למותו של מילר ב־1980, כתב את רוב יצירתו כסדרה של כתבים אוטוביוגרפיים חושפניים שבהם לכאורה נמחקת לחלוטין ההבחנה בין הביוגרפיה לבדיון, לפחות למראית עין. כתיבתו של מילר מפתה את הקורא לתפוס את וידוייו האישיים כמבטאים את 'האמת' על אודות חייו, ובכך מסווים את היסודות הבדיוניים שמילר שילב בהם.

דארל התייחס באופן זהיר ואמביוולנטי ליומרה לספר את 'האמת' על אודות חייו. מחד, היה זה הרומן האוטוביוגרפי של מילר **חוג הסרטן** (1934)³ שבהשראתו כתב את הספר המשמעותי הראשון שלו, **הספר השחור** (1938), ומאידך הוא ביקר תכופות את מילר על חשיפתו, שהגיעה לשפל המדרגה מבחינתו עם פרסום **סקסוס** (1949).⁴ ברומן זה הגיעה החשיפה הלא מבוקרת של מילר, ובכלל זה של פרטים על אודות מעלליו המיניים, לדרגה כזו שדארל הטיל ספק בערך הספרותי של הרומן. הוא טען כי לכתיבתו היה אולי ערך טיפולי עבור מילר, אך לקוראים לא היה בו כל ערך ספרותי.

עבור דארל, הכתיבה הבדיונית הייתה המסגרת המתאימה לחשיפה הביוגרפית שחפץ בה והוא יכול לשלוט בפרטים הביוגרפיים מחייו שהשתלבו בה. בראיונות הרבים עמו לאחר

¹ Nin 1967, p. 125.

² Durrell 1983, pp. 21–26. דארל כתב על ד"ה לורנס גם בכרך הרביעי של הרביעייה, **קלאה**, כשייחס לאחת הדמויות המרכזיות, פרסוורדן, חברות קרובה עמו (Durrell 1960, p. 141).

³ Miller 1934.

⁴ Miller 1949.

הצלחת רביעיית אלכסנדריה בשנות השישים, הוא נענה לשאלות על אודות חייו ברצון בדרך כלל, אך גם נטה למסור גרסאות שונות.⁵ הוא תפס את האמת על חייו כחפיסת קלפי קוסם שהוא פותח לפני הקהל ומותיר לו את הבחירה ביניהם. הוא נטל לעצמו חירות כמעט מלאה להפוך את חייו לבדיה. הוא נטה להתלוצץ על אודות נטייתו זו 'להמציא' את חייו.

מעבר לכך, דארל החזיק בתפיסה כי חשיפה לא מבוקרת של חייו, כפי שעשה לכאורה מילר, תפגע במקורות יצירתו. בספרו *A Smile in the Mind's Eye* שנכתב ב-1980, עשור לפני מותו, ביטא דארל את חששו להרוס את מושא הכתיבה על ידי התייחסות ממשית לאירוע כזה או אחר. הוא המשיל זאת לניסיון ליהנות מהפרפר על ידי אחיזה בכנפיו.⁶

דארל חשש כי כתיבה ישירה, חודרנית וחושפנית מדי תפגע ביכולתו לכתוב. הוא ביטא בכך את האמביוולנטיות שחש כלפי מילר. מצד אחד, הוא העריך את יכולתו של מילר לכתוב באופן ישיר ובוטה על נושאים שנחשבו טאבו באותה עת, אך מצד שני הוא לא היה מסוגל לכתוב באופן דומה. בחיפוש אחר קולו האוטנטי, תהליך שנמשך שנים רבות כפי שיפורט בהמשך, הוא מצא צורת ביטוי אחרת משל מילר, ששילבה בין יסודות ביוגרפיים לבדיוניים. בין אם הייתה זו בחירה מודעת כסופר ובין אם היו אלו נסיבות חייו ומורשתו הבריטית שתבעו ממנו כתיבה 'זהירה' יותר, דארל בחר לכוון את תודעתו דרך כתיבתו הבדיונית ולא על ידי חשיפה אוטוביוגרפית.

בשלהי שנות התשעים נכתבו שתי ביוגרפיות מלאות על אודות לורנס דארל, ושתיהן יצאו לאור בסמיכות זמנים ללא כל תיאום ביניהן. הביוגרפיה הרשמית, ספר עב כרס (801 עמודים) ועמוס בפרטים, נכתבה בידי ידידו ועורך רבים מכתביו של דארל, פרופסור יאן ס' מקניבן.⁷ ביוגרפיה זו סוקרת את יחסיו האישיים ומרחק אקדמי מכבד ומעריך. היא עשירה בפרטים, כמו למשל על אודות העדפתו של דארל לסוגים שונים של יין או על ביקורי ידידיו ומכריו בדרום צרפת. ביוגרפיה זו נוקטת עמדה אוהדת על פי רוב, למרות יחסו הידוע לשמצה של דארל לנשים, ומטשטשת כמעט כל ביקורת שהופנתה כלפיו. ניכר כי היא נכתבה בידי אדם שהכיר את דארל מקרוב, ערך לפרסום חלק ממכתביו וכתביו, ואהב אותו אהבת נפש עד שהיה מוכן גם להעלים עין מחולשותיו.

הביוגרפיה השנייה נכתבה באותן שנים ממש בידי גורדון באוקר, בלי שידע בתחילה על כתיבתה של הראשונה.⁸ העובדה שביוגרפיה זו נכתבה כמעט במקביל לביוגרפיה הרשמית מנעה ממחברה גישה לארכיון של לורנס דארל ואל מקורביו, דבר שהשפיע על אופן כתיבתה ועל מיקוד הדגשים שבה. באוקר גילה כי מקניבן כותב את הביוגרפיה הרשמית רק

⁵ .Ingersoll 1998, pp. 12–34

⁶ .Durrell 1980, p. 18

⁷ .MacNiven 1998

⁸ .Bowker 1997

במהלך העבודה, אך ההוצאה לאור שיזמה את הפרויקט עודדה אותו לסיים את מלאכתו. ביוגרפיה זו אינה רחבת היקף כזו של מקניבן וסוקרת באופן שטחי יותר את מהלך חייו של דארל, אולם מפנה כמה שאלות ביקורתיות נוקבות בעניין בחירותיו האישיות של דארל, יחסו הסדיסטי לנשותיו, מעמדו הספרותי ובמיוחד בעניין החשדות שהופנו כלפיו לגבי יחסיו עם בתו השנייה, סאפו.

שתי ביוגרפיות אלו מהוות את מקור המידע הראשי לסיפור חייו של דארל כפי שיתואר להלן. מקורות נוספים הם שתי ביוגרפיות מוקדמות יותר שכתבו ג'ון אונטרקר⁹ וג'ון ווייגל¹⁰ בשנים שדארל היה בשיא תהילתו. מקור נוסף הוא הביוגרפיה הרשמית מ-1999 של אחיו הצעיר, הסופר ג'רלד דארל, שכתב דגלס בוטינג.¹¹ בנוסף סיפקו מידע רב ערך חליפות המכתבים הענפות שדארל הותיר מאחוריו, ובכלל זה תכתובת של יותר מחמישים שנים עם הנרי מילר,¹² חליפת מכתבים עם הסופר ריצ'רד אדלינגטון¹³ וחליפות מכתבים נוספות.¹⁴ עוד מקורות הם זיכרונותיה של סאפו, בתו מאשתו השנייה של דארל, שפורסמו ב-1985, שש שנים לאחר התאבדותה,¹⁵ וכתביהם של חבריו הקרובים אנאיס נין והנרי מילר.¹⁶

החוויה הבראשיתית

דארל נולד בצפון הודו ב-27 בפברואר 1912. אביו לורנס סמואל ואמו לואיזה נולדו גם הם בהודו, להורים ממוצא אנגלי ואירי בהתאמה. היה זה סבו, סמואל לורנס דארל, שהוצב בהודו בשנת 1876 כחלק משירותו בצבא הוד מלכותה. מצד אמו, הייתה זו הסבתא רבתא, אלמנה אירית קתולית בשם לואיזה בוסטרד, שהיגרה להודו ב-1845 בתקווה למצוא לעצמה בן זוג חדש. בתה מנישואיה הראשונים, לואיזה, נישאה לג'ורג' דיקסי, והם הולידו את אמו של לורנס.

מקור השם דארל (Durrell) במילה הגרמנית העתיקה *durr* שמשמעותה צנום. המשפחה מצד האב הייתה כנראה במקורה מבוואריה שבגרמניה. מהמאה השבעעשרה ואילך היגרו צאצאי המשפחה לצפון אמריקה ולמדינות אחרות באירופה. הגירה זו נבעה מרצונם באדמות רבות יותר מאלו שהתאפשרו בבוואריה, אך גם מרדיפה דתית. המאה השבעעשרה התאפיינה באירופה בין השאר ברפורמציה דתית במדינות שונות שהביאה להפרדה גדולה יותר בין דת למדינה ואפשרה בחירה חופשית יותר בדת. אחיזתה של הכנסייה הקתולית התרופפה וגם הכנסיות הפרוטסטנטית, האנגליקנית והקלוויניסטית

⁹ Unterecker 1964.

¹⁰ Weigel 1965.

¹¹ Botting 1999.

¹² MacNiven 1988.

¹³ MacNiven and Moore 1981.

¹⁴ Durrell 1969.

¹⁵ Durrell 1991.

¹⁶ Nin 1966; Nin 1976; Nin 1980; Miller 1952.

הגרמנית החלו לגלות סלחנות רבה יותר כלפי נוצרים שלא דבקו בכנסייה. מהלך זה של הפרדה בין דת למדינה אפשר את גלי ההגירה שמשפחת דארל היוותה חלק מהם, מהלך אימפריאליסטי שהעתיק למעשה את אותם דפוסים של כפייה דתית שהיו עד אז (וגם בהמשך) נהוגים באירופה לחלקים אחרים בעולם.

דארל נולד אפוא להורים שזהות השתייכותם הייתה מורכבת מלכתחילה. אף ששניהם נולדו בהודו, הם היוו חלק מקהילה בריטית שיחסיה עם המקומיים היו קולוניאליסטיים. הם הגדירה עצמם כאנגלים הודים. הגדרה זו לא אפשרה למשל נישואים עם בני המקום, אולם התירה יחסים חברתיים ומקצועיים עמם. שלטון הראג' הבריטי בהודו החל עם האימפריאליזם האירופי של המאה השבעעשרה, עד להפיכתה של הודו למושבה בריטית ב־1856. באף לא אחת מהביוגרפיות שנכתבו על דארל אין התייחסות רצינית לעובדה שדארל נולד לתרבות קולוניאליסטית ששלטה בהודו ביד רמה במשך מאות שנים. דארל עצמו בחר להתייחס באופן מאוד עמום למוצאו, ואת זהותו כילד ביסס על ספרו של רודיאד קיפלינג **ספר הג'ונגל**. זיכרונותיו משנותיו הראשונות במקומות השונים שהתגוררה בהם משפחתו בהודו הם בעיקר חוויות חושיות, אסתטיות וציריות, ולעתים קרובות לא נזכר בהן איש פרט לבני משפחתו הקרובים. ההודים כבני אדם לא קיימים בזיכרונותיו אלא כאוסף של רשמים אקזוטיים. התעלמות זו מנוכחות התושבים המקומיים שחיו בסביבתו של דארל ניכרת גם ברביעיית **אלכסנדריה**, שבה הדמויות המצריות המקומיות מהוות ברוב המקרים רקע אסתטי אדיש לעלילה.

הכחשת המציאות הזו והשפעתה על תהליך התפתחותו של דארל כצאצא למשפחה קולוניאליסטית מהוות גורם משמעותי באופן שדארל המשיך לתפוס את המקומות שלימים התגורר בהם כאדם בוגר, ועיצבו את יחסו אל האוכלוסייה שבקרבה התגורר. הוא סיגל לעצמו גישה המושתתת לכאורה על תפיסה בודהיסטיתטאואיסטית שהוא כינה "אי מעורבות" (*Quitism*) שאפשרה לו ניכור קיומי.¹⁷

מקום הולדתו היה עיירה קטנה בצפון המדינה, ג'לנדאר. למרות ריחוקה הממשי מהגבול ההודי עם טיבט או מנקודה שהרי טיבט נראים לעין, דארל זכר שהשקיף ממנה על הרי טיבט המושלגים. כבר בנקודה זו הוא הפגין שימוש בדיוני בעובדות חייו בהתאם לדמות שביקש לאמץ לעצמו. לימים, כאשר תפיסות בודהיסטיות וטאואיסטיות תהווה חלק משמעותי מתפיסת העולם שלו, יתייחס דארל שוב לקרבה המדומיינת לטיבט כאל חוויית מולדת ראשונית שעיצבה את חייו.

דארל, אוטו ראנק וטראומת הלידה

דארל טען כי הוא זוכר את רגע לידתו. הלידה בוצעה בעזרת מלקחיים ולאחר שנשלף מרחם אמו, הושאר שוכב לרגעים ארוכים על שולחן קר מפלדת אלחלד.¹⁸ רגע זה היה

¹⁷ Durrell 1969, p. 50

¹⁸ MacNiven 1998, p. 14

עבורו חוויית הבדידות והניכור הראשונה שחש, וסימן לבאות. אמו סיפרה לו כי רצתה שרופא הודי יהיה נוכח בלידה, אולם אביו התעקש שאישה לבנה ללא כל ניסיון קודם בתחום תלווה את הלידה. בתו השנייה, סאפו דארל, כתבה ביומניה כי דארל נולד צהוב כולו ולרגע חשבו אותו למת.¹⁹ אמו סיפרה לו כי הלידה עצמה הייתה ממושכת וכי הוא נחבל במהלכה. זיכרון זה הוליך את דארל בשנים מאוחרות יותר להתעמק בכתביו של אוטו ראנק (1884–1939), הפסיכואנליטיקאי הוינאי שנמנה עם תלמידיו ועמיתיו של פרויד.²⁰ התייחסותו של ראנק לטראומת הלידה כחווייה פסיכולוגית מכוננת בחייו של האדם שימשה את דארל לגיבוש תפיסה כי האופי האלים של תחילת החיים משפיע על היכולת להרגיש נוח בעולם.

יתרה מזו, כמה נקודות בסיפור חייו של ראנק מזכירות את חייו של דארל עצמו. ראנק נפטר שנים לפני שדארל קרא את כתביו. אנאיס ניין, אחת הצלעות במשולש מילרנין-דארל בתקופת שהותו של דארל בפריז בשנות השלושים, שהייתה תלמידתו של ראנק, השתמשה שימוש לא אחראי בטכניקה הפסיכואנליטית ואף עודדה את דארל לקחת לעצמו מטופלים. שימוש מעין זה בטכניקה היה בין השאר המניע למאמרו של פרויד בשלהי שנות העשרים בגנות אנליזות הנעשות על ידי אנשים שאינם מיומנים ולא הוכשרו לכך.²¹

הקרבה התמטית העיקרית בין דארל לראנק היא ביחס המורכב של שניהם למולדת המרחבית ולדמות האב. רב כמובן השוני על הדמיון בין סיפורי חייהם, אולם שתי נקודות אלו מצדיקות התייחסות מעמיקה הן לראנק והן לאופן שסיפורו משיק לסיפורו של דארל.

ב-1924 הציג ראנק בפני החברה הפסיכואנליטית האמריקנית את מאמרו על טראומת הלידה בעקבות פרסום התרגום לאנגלית של ספרו בנושא זה. ההופעה בפני החברה האמריקנית היוותה עבורו חשיפה אישית ואינטלקטואלית והוא דיבר כזר המגיע מרחוק וחושש מהתגובה להופעתו: "אני מזהיר אתכם מראש כי אין בכוונתי להוכיח לכם דבר ואין בכוונתי לדבר על לבכם. אין אני גם מצפה מכם שתגבשו מיד דעה או שיפוט כלשהו לגבי מה ששמעתם אלא לאחר שתנסו לבדוק זאת בעבודתכם האנליטית. אני מעדיף שתקשיבו לי כאל נוסע המשתף אתכם בחוויותיו מארץ לא נודעת".²²

אולי השימוש של ראנק במטפורת המסע הוא שקירב את דארל אל תאוריה זו. אולי העובדה כי ראנק העז לחלוק במידת מסוימת על התאוריה של פרויד בדבר האטיולוגיה הנפשית של הנזיריזם. כדי להבין לעומק את הזדהותו של דארל עם ראנק ועם יחסו לפרויד כאל דמות אב, אתאר בדפים הבאים את יחסיהם של ראנק ופרויד.

ראנק ופרויד

¹⁹ Durrell 1991, p. 61.

²⁰ Rank 1932, p. 193.

²¹ פרויד 2010ב, עמ' 152.

²² Rank 1924, p. 241.

אוטו ראנק היה אחד מתלמידיו ועמיתיו האהובים של פרויד. ראנק נחשף ב־1904 לפשר החלומות של פרויד בזכות המלצתו של רופא המשפחה שלו, אלפרד אדלר, תלמיד נוסף של פרויד.²³ עבור ראנק, שבא ממשפחה יהודית וינאית בורגנית אף שאביו היה שיכור ואלים, הייתה זו היכרות שעוררה את יצר הלמידה שלו. יצר זה דוכא, או הושהה, כנראה עקב האווירה הפטרנליסטית האלימה בביתו, שגם ביססה את הזדהותו החזקה עם אמו. כדי להיחלץ ממשפחתו הוא החל לעבוד כמכונאי, מקצוע שמאוחר יותר הודה כי לא התאים לו כלל.

כמה חודשים לאחר מפגשו עם פרויד, הוא הציג לו כתב יד בשם 'האמן ואמנות',²⁴ העוסק בניתוח פסיכואנליטי של יצירות אמנות. דרך חיבור זה התוודע דארל לראשונה לכתביו של ראנק.²⁵ פרויד כה התרשם מכישרונו של ראנק שהוא אימץ אותו כבן טיפוחיו ואף כינה אותו בחיבה "ראנק הקטן". הוא גם עזר לו להיכנס לאוניברסיטה בווינה (אם כי לא עודד אותו ללמוד רפואה), וראנק השלים שם את עבודת הדוקטורט הראשונה שנקטה מתודה פסיכואנליטית. נושא הדוקטורט היה ניתוח פסיכואנליטי של המיתוס של לוחגריין, האופרה של ריכרד וגנר. פרויד אף מינה אותו למזכיר של קבוצת הלמידה של ימי רביעי וצפה לו עתיד גדול כממשיך דרכו.²⁶ ראנק פרסם מאמרים רבים ומגוונים והיה מייסדם ועורכם של כמה כתבי עת פסיכואנליטיים. בזכות שקדנותו ומסירותו נשמרו פרוטוקולים מפורטים ובהירים של אותן פגישות היסטוריות במועדון יום רביעי שבו נפגש חוג החברה הפסיכואנליטית הקרוב לפרויד.²⁷

כמו לתלמידיו האחרים גם לראנק התייחס פרויד כאל בנו והלה השיב לו ביחס של בן אוהב ומסור. יחס פטרנליסטי זה החל לצרום כאשר ראנק נשא לאישה ב־1915 את באָטָה מינצ'ר. הוא פגש אותה בעת שירותו הצבאי בפולין, שם ערך את העיתון הצבאי המקומי. פרויד לא חיבב בתחילה את באטָה אולם עד מהרה למד להכירה, ואף הודה בטעותו וצירף אותה לחברה הפסיכואנליטית. אולם שנות המלחמה החישו את תהליך ההתבגרות של ראנק ואת היפרדותו מפרויד.

המשבר האמתי לא איחר להגיע. ראנק ועמיתו פֶרְנָצִי פרסמו ב־1924 ספר הקורא תיגר על הטכניקה הפסיכואנליטית הקלאסית.²⁸ בספר זה שטח ראנק לראשונה את הרעיון כי לטראומת הלידה מקום מרכזי בהתפתחות הרגשית וכי יש להעניק לה מקום מרכזי באנליזה עצמה.

מאוחר יותר פרסם ראנק את ספרו **טראומת הלידה והקדיש אותו לפרויד**. בספר הוא העז ללכת צעד אחד קדימה ולחלוק על קביעתו של פרויד כי האנליזה חייבת להיות ממושכת

²³ Rudnytsky 1984, pp. 325–341

²⁴ Rank 1964, pp. 99–228

²⁵ דארל קיבל לידיו טקסט זה מידיה של אנאיס ג'ין ב־1938 כאשר הגיע לפרזי. הוא קרא אותו בעניין רב ועיטר אותו בהערות רבות (Pine 1994, p. 53)

²⁶ Gay 1988, p. 176

²⁷ Taft 1957, pp. 125–149

²⁸ Ferenczi 1924

כדי לאפשר לכל חוויות הילדות המודחקות לעלות. לטענת ראנק, שגובתה במספר רב של דוגמאות קליניות, הקשר הליבידינלי הראשוני עם האם מהווה את המרכיב המשמעותי ביותר המכונן את חיי האדם. ראנק טען כי בכל אנליזה שהתקרבה לסיומה, הוא חש שהמטופל נסוג מההישגים שהניב הטיפול.²⁹ בשונה מפרויד, שטען כי יש להתמיד באנליזה עד להסרת ההתנגדות, ייחס ראנק נסיגה זו לכך שהמטופל חווה מחדש את טראומת הלידה. כיוון שטראומת הלידה מהווה את הגורם המכריע, יש להתייחס אליה מתחילת הטיפול ולכל אורכו. לשם כך הציע ראנק טכניקה פסיכואנליטית שונה, שבה מסגרת הטיפול נקבעת על ידי האנליטיקאי מראש, כדי להתמודד עם הפרידה הטראומטית כבר מתחילת האנליזה.

פרויד עשה מאמץ אדיר כדי שחידושו הטכני של ראנק לא יפלג את התנועה הפסיכואנליטית, כפי שקרה עם אדלר ויונג לפניו. הוא התנגד לניסיונותיהם של אחדים מתומכיו, כמו קרל אברהם, להדיר את ראנק משורות התנועה. הוא הכיר בכך שהוא עצמו התייחס בכובד ראש ללידה כגורם פסיכולוגי מעצב, ואף הוסיף הערה על כך במהדורת 1909 של ספרו על פשר החלומות. בשלב זה פרויד הכיר באפשרות שהציע ראנק כי המקור להפרעה נפשית יכול לנבוע אף בגיל מוקדם יותר, שלפני שלב התסביך האדיפלי. הוא היה מוכן להכיר בכך שהקשר בין האם לתינוק עשוי להיות שלב מוקדם ואף מכריע בהתפתחות הנפשית. אף שראנק חלק בכך על העליונות שפרויד ייחס לאב במהלך ההתפתחות, פרויד היה מוכן בשנה שלאחר פרסום ספרו של ראנק לקבל את האפשרות כי ראנק גילה יסוד מכריע חדש. היה זה יושרו האינטלקטואלי של פרויד שאפשר לו להכיר באפשרות זו, לפחות באופן זמני בשם המדע.

אולם רק התרחקותו הפיזית של ראנק מפרויד, וגלותו מרצון מוינה, אפשרה לו להתבטא בחופשיות. כל עוד שהה בוינה בקרבת מורו ואביו הרוחני, הוא לא העז לבטא את דעותיו באופן שינכר את פרויד ממנו. היה זה מסעו של ראנק באפריל 1924 לארצות הברית וסדרת ההרצאות שהעביר שם על הנושא של טראומת הלידה שיצרו את המשבר. עם שובו של ראנק לוינה בספטמבר, פרויד לא היה מסוגל עוד להעמיד פנים שקריאת התיגר של ראנק היוותה רק שיפור טכני. הוא דיווח לראנק כי למרות ניסיונותיו להשתמש בטכניקה שהציע באנליזות שניהל, הוא לא הצליח לתקף אותה.

קריאת תיגר זו של ראנק, התרחקותו הממשית והנפשית מפרויד, גלותו מוינה וממולדתו יצרו לחץ נפשי פנימי שראנק לא עמד בו. הוא גם נפגע קשות מהביקורת של החברה הפסיכואנליטית, ובמיוחד של מקורביו האחרים של פרויד, קרל אברהם וארנסט ג'ונס. בשלהי 1924 הוא עבר משבר נפשי וביטל פעמיים נסיעות לארצות הברית, שם התקבלו רעיונותיו באהדה רבה יותר. הוא התפטר מכל תפקידיו הרשמיים בתנועה הפסיכואנליטית

²⁹ ראנק התבסס במודע על הנטייה שזיהה פרויד אצל מטופלים לשחזור כפייתי של החוויות המודחקות שיצרו את ההפרעה הנפשית. שחזור זה הוא האחראי לקושי לסיים באופן מוצלח את האנליזה על ידי השתחררות המטופל מהסימפטומים המכבידים. רעיון זה מפורט במאמרו של פרויד מ-1920 'מעבר לעקרון העונג'.

ומצא עצמו מחוצה לה. כמה חודשים לאחר מכן, בינואר 1925, במצבו הנפשי הרעוע הוא חזר בו ואמר כי הייתה זו טעות מצדו לחלוק על תפיסותיו של פרויד. הוא התייסר על כך ותירץ זאת במצוקה הנפשית שנקלע אליה בשל מחלת הסרטן הקשה של פרויד, אביו הרוחני.

ואולם הקרע כבר היה בלתי נמנע. אף על פי שפרויד הכיר בכך שהלידה תורמת במידה מסוימת להבנת היווצרות החרדה, ואף ציין זאת במאמרו מ-1926 'עכבות, סימפטומים וחרדה',³⁰ ראנק לא חזר לתפקיד רשמי בחברה הפסיכואנליטית והתרחק מכל קשר עם פרויד. פגישתם האחרונה הייתה באביב 1926, לפני עזיבתו הסופית לארצות הברית.³¹

רודינצקי ראה בקרע בין ראנק לפרויד נקודת נסיגה בחשיבה הפסיכואנליטית.³² תכלית הערעור של ראנק על מרכזיותה של המיניות בתאוריה הפסיכואנליטית הייתה להוסיף עוד רובד ולהדגיש את חשיבות הקשר הראשוני בין האם לילדה. כוונתו לא הייתה לערער לגמרי על תפיסתו של פרויד. מאוחר יותר, לאחר שהיגר סופית לארצות הברית והתנתק לחלוטין מפרויד ומהמעגל הוינאי, הוא ויתר כליל על המקום המרכזי של המיניות בהתפתחות האנושית והסיט את מרכז הכובד לרצון האנושי. בכך, טען רודינצקי, התעלם ראנק לחלוטין מקיומו של רובד לא מודע בנפש והתמקד מבחינה תאורטית וטיפולית בביטויים הגלויים בלבד של הרגשות. ראנק האמין כעת כי אין כל תועלת בפשפוש במאורעות העבר ובכך הדיר עצמו מנושאי המיניות המודחקת, הלא מודע והילדות המוקדמת – שלושה מעמודי התווך המרכזיים בתאוריה הפסיכואנליטית.

היה זה בשנים אלו של התנכרות ראנק לתאוריה של פרויד שאנאס ניין ולאחריה לורנס דארל באו במגע עמו ונחשפו לכתביו. יחסו המורכב של ראנק למיניות כמרכיב מרכזי בתודעה האנושית התבטא גם בכתביו של דארל. כמה דמויות ברביעיית אלכסנדריה מבטאות יחס שלילי ואף מזלזל בתאוריות המיניות של פרויד, ועם זאת דארל מקדיש מקום רב לתיאור היחסים הפסיכומיניים בין הדמויות ואף משתמש במובאה מכתביו של פרויד כמוטו לרביעייה כולה.

שנות הילדות

דארל תואר כתינוק חולני שנזקק לטיפול מסור כדי לשרוד את שנתו הראשונה. הזיכרון של חוויות חולי אלו, שלבסוף התאושש מהן, ליווה אותו בחייו. צלה של חוויית המחלה לא עזב את דארל והשפיע על תודעתו בכתבת רביעיית אלכסנדריה כפי שמוכיחות שתי הדוגמאות להלן. הראשונה היא הקשר שהוא קושר בין חוויית ההתבודדות של דמות המספר לבין תפיסתו כאדם חולה. השנייה היא של הקשר שהוא יוצר בין אופייה המיני של

³⁰ פרויד 2008.

³¹ התעקשותו של ראנק על מקומה המרכזי של טראומת הלידה בהתפתחות האנושית שינתה את מהלך החשיבה הפסיכואנליטית, למרות המחיר האישי הכבד שראנק שילם על אי ההכרה בתרומתו. קשה לדמיין את ההתפתחויות המאוחרות יותר באסכולת יחסי האובייקט, שהדגישה את חשיבות הקשר הראשוני בין האם לתינוק, ללא המשגתו של ראנק.

³² Rudnytsky 1984, p. 340.

אלכסנדריה ותושביה המקומיים לבין תיאור הדמויות כחולות בעת שהותן בעיר.

כמה חודשים לאחר לידתו חתם אביו של דארל על חוזה העסקה כמהנדס הממונה על הקמת קו הרכבת בוטאדינוגמונדאו באזור ראקין, שעם הכרזת העצמאות של הודו ב־1948 הפך להיות חלק מבורמה. משפחת דארל החלה בנדודים בחצי האי בעקבות עבודתו של האב. מיקומה של העיירה בקרבת מפרץ בנגל בודד את בני המשפחה עוד יותר מקודם. גם קו הרכבת שהניח לורנס סמואל חיבר בין שתי נקודות במפרץ ולא התחבר לרשת הרכבות הכללית של הודו. ואולם דארל גדל בתנאים פיזיים נעימים וקלים יחסית, בתוך סביבה מוגנת שכלל אינה מזכירה את אותם תיאורי ג'ונגל שניסה לנכס לעצמו כאשר תיאר את ילדותו כאילו נלקחה מסיפורי הג'ונגל של קיפלינג. לואיזה דארל אף החזיקה משרתות מקומיות (Ayah) שליוו אותו כל היום והקלו את הטיפול בו.³³

חוויות הטבע בשנים אלו יצקו את הבסיס לתחושתו של דארל כי גדל בסביבה בראשיתית וקסומה שממנה נקרע מוקדם מדי כשהוגלה לפנימייה. הרשמים הראשונים שנותרו בו משנים אלו הפכו את סביבתו למרחב גן עדן אישי שאליו ניסה לחזור גם באופן קונקרטי, דרך נדודיו באגן הים התיכון בשנות בגרותו אך גם ובעיקר דרך כתיבתו. הניסיון לחזרה טופוגרפית זו ניכר בין היתר בתיאור הטבע הפותח את כל אחד מכרכי הרביעייה, תיאור המתווה את המסגרת הממשית להתרחשויות שיבואו.

הפסקאות הראשונות בכל אחד מהכרכים מוקדשות לתיאורים חושניים ועשירים של סצנות נוף מעוררות. השפה בכל אחד מקטעי פתיחה אלו מרובדת ורובגונית. התיאור החושי העז נועד להטרים חוויה בראשיתית להתעמקות הרגשית, הקוגניטיבית והנפשית בעלילה ובמערכות היחסים בין הדמויות. תפיסה חושית זו היוותה בסיס גם להתפתחותו של דארל כמשורר, והוא אכן ראה במשוררי הטבע האנגליים של המאה השמונהעשרה מודלים ספרותיים. כתיבתו של דארל בכל ספריו ססגונית בדרך כלל ועשירה בדימויים מורכבים ושיאה בתיאורי הטבע שלו.

תיאורי הנופים והטבע הפואטיים הרבים של דארל זכו לסיקור נרחב בספרות, הן בהקשר של כתיבת המסע של דארל והן בהקשר של חיפושיו כסופר גולה אחר חוויית השתייכות למולדת.³⁴ על הסופר, הוא סבר, להשתקע מנטלית ורגשית במקום שהוא נמצא בו כדי לחוש עצמו כאחד עם הנוף. עליו למזג עצמו עם החוויה החושית המקיפה אותו וליצור חוויית 'הדהוד' (*rapport*) הנובעת מהזדהות פסיבית עם הטבע. זו חוויה של התמזגות, של טשטוש הגבולות בין העצמי לסביבתו. דארל המשיג חוויה זו במונח *spirit of place*, 'רוח המקום', כדי לציין את המשמעות העמוקה שייחס להשפעת הסביבה על האדם, כפי שהודגם בהרחבה בפרק המתאר את המרחב הפואטי של אלכסנדריה. מעבר לכך ניתן לטעון כי החוויה הבראשיתית שמכונן המחבר בכתיבתו עשירת הדימויים

³³ MacNiven 1998, p. 17

³⁴ Robinson 2008, pp. 133–176; Dickson 1989, pp. 528–535

החושיים על אודות הסביבה, ממקמת אותה כחוויה התפתחותית המקבילה לחוויה שמתאר הפסיכואנליטיקאי שטרן³⁵ כמאפיינת את השלבים הראשונים בחווייתו של התינוק הנולד. שטרן הדגיש את חוויית ההתמזגות של התינוק עם הסביבה החושית, ואולם החידוש העיקרי בעבודתו, המייחד אותו לעומת הוגים אחרים המתארים את התפתחות התינוק, הוא תפיסת הנפרדות של התינוק מסביבתו, כבר מימיו הראשונים, בלי שתפיסה זו תשבש את חוויית ההתמזגות.

תיאורי הטבע בפסקאות הראשונות של הרביעייה מייצגים חוויות מופשטות אלו. דארל התינוק והילד חווה את הטבע מסביבו באופן שלא אפשר לו לזכור אותו במדויק אך הטביע בו חוויה חושית מופשטת, והוא משחזר אותה בכתיבתו להטבעת התבנית הנרטיבית החוזרת ולפיה 'רוח המקום' היא המכוננת את האדם. תיאורי טבע אלו, המופיעים בכל כרכי היצירה, נובעים מצד אחד משחזור של חמש שנותיו הראשונות של דארל בסביבה הכפרית ההודית שגדל בה, ומצד שני מיועדים לעורר אצל הקורא את אותן חוויות ילדות ראשונות שבהן העולם נחוה כצורות, עוצמות ודפוסי זמן. קריאת תיאורי הטבע של דארל בפרספקטיבה שמציע שטרן יוצרת חוויית קריאה חושית בתוך סביבת טבע פראי ועוצמתית.

בפתיחה לג'סטין מתאר דארל מזג סוער של הטבע. הרוח מעוררת את הים, משוטטת על פני הערבות, מוליכה תנועה גדולה. זו התנועה שמכוח עוצמתה תתנהל עלילת ארבעת הכרכים כולם. בפתיחת בלתור, שדמותו מבקשת 'לתקן' את האמת הנרטיבית שתוארה בג'סטין, התמונה המתוארת יציבה יותר. הקורא עומד מול הנוף ומוזמן לבחון אותו, הוא מוזמן להתבונן ולהבחין בכל הדקויות של מגוון הצבעים, וגם פה מופיעה התנועה – המעבר בין הגוונים השונים. בפתיחה לקלאה, הכרך האחרון בסדרה, שבו מתוארת לכאורה העלילה באופן נרטיבי רציף ומדווחת ה'אמת', מתאר דארל את נצנוצם של התפוזים כאורות בתוך החשכה, כאורות המורים את הדרך הביתה.

המבנה שיוצר דארל באופן מודע ומודעלמחצה בכל אחד מהכרכים שבהם קולו של המספר קרוב יותר לקולו שלו עצמו, הוא מבנה שניתן להקביל להתפתחות החוויה האנושית. תיאורי הנוף הללו, על החוויה החושית החדה והעמוקה שהם מתארים ומעוררים, מהווים שריד ועדות לחווייתו הראשונות של דארל בשנים הראשונות לחייו בהודו. דארל טען פעמים רבות כי חווייתו כילד בהודו הן אלו שעיצבו אותו כסופר, אף שלא היה מסוגל לעתים לזכור בדיוק את החוויות עצמן ולעתים קרובות אף סילף עובדות מסוימות.³⁶

ב1915, בהיותו בן שלוש התיקה משפחת דארל שוב את מקום מגוריה לעיר מצפוןמזרח לכלכותה, בחבל ארץ שנודע באקלימו החם. המשפחה התמקמה בעיר הגדולה

³⁵ Stern, 1985.

³⁶ כך למשל הוא טען כי הוא זוכר כילד את נוף הרי ההימאליה הנשקף מחלון חדר השינה שלו, ואולם שני הביוגרפים שלו מסכימים כי המרחק בין בית הוריו להרי ההימאליה היה רב מדי וכי גם ביום בהיר לא ניתן לראותם מהכפר. בנוסף, חלון חדר השינה שלו פנה לכיוון ההפוך להרים, ובכל זאת, הדימוי נשאר חרות בו כאילו היה ממשי (MacNiven) (1998, p. 14; Bowker 1997, p. 9).

מיימוסינג'ו, הנמצאת בבנגלדש של היום. זה היה שינוי גדול מבחינה תרבותית וחברתית, אולם השינוי המשמעותי ביותר היה העובדה שאמו של דארל הייתה שוב בהיריון. שני הביוגרפים חלוקים ביניהם לגבי תגובתו של דארל בן השלוש לאובדן הבלעדיות על תשומת לבה של אמו בעקבות הלידה. מקניבן מפחית מעוצמות הרגש שחש דארל עם לידתה של מרג'רי הקטנה בנובמבר 1915, ומציין כי ההתרגשות של חג המולד הקרב ובא עזרה לדארל להתמודד עם הקנאה שהתעוררה בו עקב ההתמקדות של אמו בטיפול בה. באוקר לעומתו מפרש את האירוע אחרת. לפי תיאורו הייתה לואיזה דארל אם דאגנית שהתקשתה להיפרד לפרקי זמן ממושכים מילדיה ונמנעה בשנים אלו מאירועים חברתיים כדי לא לאבד זמן יקר מהשהות עמם. הוא טוען כי הופעתה של מרג'רי בחייו של דארל לא הייתה כה פשוטה עבורו משום שגזלה מרשותו את לואיזה.³⁷ ואולם התינוקת לא הוציאה את שנתה הראשונה ובהיותה בת שלושה חודשים נפטרה מדיפתריה, מחלת נשימה שהייתה שכיחה אז. אף שמיתת תינוקות בני פחות משנה ממחלות לא הייתה תופעה יוצאת דופן בהודו, הדבר השפיע קשות על מצבה הנפשי של אמו של דארל.³⁸

לואיזה דארל

הביוגרפים השונים חלוקים ביניהם באשר לאופייה של לואיזה דארל. בתו של דארל מנישואיו השניים, סאפו, כתבה למשל ביומנה על טבעה הרכושני של סבתה ואף השוותה את יחסיהם של אביה וסבתה ליחסי חולה (דארל) ואחות (אמו).³⁹ סאפו טענה כי שמעה מאביה שהדמות הנערצת על אמו הייתה פלורנס נייטינגייל, וכי רק לאחר שקרא את הביוגרפיה של האחות הידועה הבין את טבעה של אמו ואת היחסים ביניהם. סאפו מתארת את יחסיהם כל השנים כקרובים מאוד מבחינה מנטלית ופסיכולוגית, גם כאשר היה המרחק הפיזי ביניהם רב. נקודת מבט זו נובעת כנראה גם מיחסייה של סאפו עם אמה שלה, שהייתה לדבריה אישה דיכאונית שהתעלמה מצרכיה כילדה.

דארל עצמו מייחס לדמות האם חשיבות עצומה. בלי להתייחס בהכרח לאמו, הוא כותב למילר ב-1955: "זו בעיקר האם. היא המפתח – והיא צריכה ליצור את הדפוס המשמעותי המתאים עבור הילדים. בלעדיה הם יקרוסו מבפנים".⁴⁰

אחיו של דארל, הסופר והזואולוג ג'רלד דארל (1925–1995), תיאר את אמם כאישה מסורה ודאגנית שהקדישה את חייה לטיפול בילדיה.⁴¹ תיאור זה מתייחס כנראה לפן אחד באישיותה של לואיזה. בה בעת לפי ג'רלד, היא גם סיפרה לו שלפני לידתו נהגה לשתות שמפניה בכמויות גדולות. לואיזה לא החלה לשתות רק בהיריון של ג'רלד, הצעיר מבין ארבעת ילדיה, אלא שנים קודם. ג'רלד, כמו לורנס עצמו וכמו אחותם מרגרט, הציג את

³⁷ Bowker 1997, p. 9.

³⁸ דארל תיאר חוויות חולי זו בצורה קיפליאנית ססגונית כיאה לתפיסתו כי חייו בהודו היו גרסה אישית לספר הג'ונגל. הוא טען שזכר את הניסיונות השונים של מטפלותיו ההודיות לחזק את בריאותו הרעועה כתינוק על ידי משקה מדם של נחש קוברא ועל ידי טיולים בבית הקברות המקומי. הוא אף זכר, לכאורה, שנתקל בנבלות שניקרו בהן עופות טרף וצבועים.

³⁹ Durrell 1991, pp. 62–65.

⁴⁰ MacNiven 1988, p. 321.

⁴¹ Botting 1999, pp. 3–8.

אמם כדמות מסורה שהקדישה את כל כולה למשפחה ושימשה עמוד התווך עבורם בהודו, במעבר מאנגליה לקורפו וגם בהשתקעותה הסופית בלונדון, שם המשיכה לשמש ציר מרכזי בחייהם.⁴² ג'רלד מקדיש לה מילים אלו בפתיחה לספרו המפורסם **משפחתי וחיות אחרות**, שבו תיאר את ארבע השנים מ-1935 עד 1939 שחיו בקורפו לאחר שלורנס הצליח לשכנע את אמו לעזוב את אנגליה: "הוקרה מיוחדת מגיעה לאמי, שהספר כולו מוקדש לה. עדינה, נלהבת ונבונה כמו נוח בשעתו, נהגה בכישרון רב את ספינתה, העמוסה טיפוסים מוזרים, דרך הימים הסוערים של החיים; מוקפת מכל עבר בשרטונות המסוכנים של משיכותיתר והוצאות מופרזות; ללא כל ביטחון שתזכה לשבחים מהצוות על הניווט שלה – וללא שום ספק שהאשמה כולה תוטל עליה, אם יהיו צרות".⁴³

בוטינג, הביוגרף של ג'רלד, הקדיש מקום נרחב יותר ללואיזה וניסה לשרטט את דמותה באופן מלא יותר. לצד היותה רעיה מסורה ואם דאגנית הוא ציין כי היא לא תמיד התנהגה על פי המצופה מאישה לבנה במעמדה. בשונה מנשים רבות אחרות בסביבתה, היא למדה סיעוד ואף עבדה במקצוע זה ובעבודות אחרות (כולל שטיפת מרצפות – עיסוק נחות ביותר למעמדה). אף שהיא נתפסה לעתים כאישה קלת דעת ונירוטית (תכונות שלורנס דארל ייחס מאוחר יותר למוצאה האירי), גילתה לואיזה לכאורה גם תעוזה ונכונות להתמודד עם סכנות, אמתיות וגם מדומיינות. עם זאת הבסיס לתיאור זה הוא עדות מפוקפקת למדי לאירוע שבו משרתי המשפחה חששו כי יש בבית רוחות רפאים, ולמרות אזהרותיהם לואיזה יצאה לבדה ליער החשוך ו'גירשה' אותן.

במרס 1917, כשנה לאחר מותה של מרג'רי התינוקת, נולד לזלי סטיוארט, אחיו השני של דארל. כמו לורנס גם הוא היה תינוק חולני ודרש את מרב תשומת הלב של אמו. לואיזה הייתה צריכה להשקיע את כל כולה בטיפול בלזלי, על חשבוננו של לורנס. דארל בן החמש נאלץ למצוא לעצמו דמויות אחרות בסביבתו כדי לא לחוש בדידות. זיכרונותיו מאותה תקופה מוכיחים לכאורה כי לא התקשה למצוא תחליפים. הוא היה מלווה תמיד במשרתים שליוו אותו בטיוליו בסביבה הפראית ובאומנת צמודה שהייתה אחראית לו וללימודיו.

ב-1918, בהיותו בן שש, עברה המשפחה לעיירה קרסינג במחוז בנגל, שם הוצב לורנס סמואל בתפקיד חדש כמנהל קו הרכבת דארג'ילינגהימאליה. באוקר⁴⁴ תהה אם מעבריים תכופים אלו נבעו מסיבות מקצועיות או אחרות – שכן בעבודתו החדשה הייתה משכורתו של לורנס סמואל נמוכה יותר. הוא הניח כי אחת הסיבות למעבר הייתה חששו של האב כי המהומות שהתעוררו בשנים אלו נגד השלטון הבריטי יפגעו במשפחתו.

שנה לאחר מכן, כאשר היה דארל בן שבע, נולדה אחותו מרגרט. לידה זו סימנה עבורו את סוף עידן התמימות וההתמזגות המושלמת עם הוריו.⁴⁵ ילדים אחרים היו מגיבים אולי

⁴² MacNiven 2000, pp. 3–25.

⁴³ דארל 1978, עמ' 8.

⁴⁴ גם מקניבן (MacNiven 1998, עמ' 24) הניח כי המרד ההודי בהנהגתו של מהטמה גנדי עורר את חששו של לורנס סמואל מפני אי יציבות.

⁴⁵ MacNiven 1998, p. 29.

בתוקפנות כלפי הוריהם שלכאורה בגדו בהם בכך שהביאו לעולם אחות בנוסף על האח שנולד שנתיים קודם. כאשר נשאל דארל מדוע דווקא לידתה של אחותו ולא הלידה המוקדמת יותר של אחיו לזלי סימנה עבורו את תחילתה של בדידותו, הוא לא ידע לענות על כך. לאחר לידתה של מרגרט לורנס הורשה לבלות עוד פחות זמן עם אמו ונשלח לזרועותיה של האומנת, שהייתה שנואה עליו עקב קפדנותה וגם הכתה אותו כל אימת שלא ציית לה. אביו היה רחוק בעבודתו ואמו הייתה מטופלת בשני תינוקות, לזלי בן השנתיים ומרגרט שאך נולדה. אולם דארל טען כי בשנים אלו גילה את חוויית הקריאה. הבדידות שנכפתה עליו לכאורה בגלל ההדרה מחיק אמו, גרמה לו להישען על עולמו הפנימי. ספרי הילדות שדארל נחשף אליהם בשנים אלו, כמו **ספר הג'ונגל** של רודיאד קיפלינג וספרי הרפתקאות נוספים כמו **האריה של מרקוס הקדוש**⁴⁶ או ספריו של ריידר הגארד,⁴⁷ אפשרו לדארל להזדהות עם דמויות של נערים אנגלים הרפתקנים. גיבורי ספרים אלה היו מחד נצר למסורת האימפריאליסטית הבריטית הסמכותנית, ומאידך גילו שאיפה עזה לחירות ונטייה לאינדיבידואליזם.

היציאה לגלות – הציווי האבהי

ב־1920 שוב עקרה המשפחה מביתה ועברה לג'אמסדפור, בלב הערבה המקיפה את כלכותה. אם לא היה בכך די לערער את מעט היציבות שדארל חש, שנה לאחר מכן, כשהיה בן תשע, הוא נשלח לפנימייה הישועית ג'וזף הקדוש בדרג'ילינג, מרחק רב מבית הוריו. בשנותיו בפנימייה החל דארל לכתוב. הוא ניצל את העובדה שמשפחתו נדדה לעתים קרובות כדי להסביר מאוחר יותר את דחף נדודיו בעולם, אולם עד לשליחתו לפנימייה, בכל שינוי במקום המגורים העתיקה המשפחה כולה את מקומה. המעבר לפנימייה בגיל תשע היה החוויה המעצבת הראשונה של הגליה לדידו של דארל והיא ליוותה אותו שנים. דארל כתב על היחס המכונן בין חוויית המסע לחוויה הרפלקטיבית בספרו **לימונים מרים** (1957) שנכתב במקביל לרביעיית אלכסנדריה: "המסע הוא אחת הצורות המתגמלות ביותר להתבוננות עצמית".⁴⁸

התייחסות פילוסופית זו לחוויית המסע מפחיתה מעוצמת הכאב שמן הסתם היה טמון באותה פרידה ראשונה מהמעגל המשפחתי שעטף את דארל עד לגיל תשע, מעגל שבהחלט אביו נותק ממנו. דארל צלח לדבריו את המשבר בעזרת אחיו לגורל שפגש בפנימייה, אך גם בזכות הקריאה ויכולתו להתכנס לתוך עולמו הפנימי, ומיד לאחר מכן גם בעזרת הכתיבה. מקניבן כתב כי בשיחה אישית עמו התוודה דארל שמעבר זה היה החוליה הראשונה בחוויית הבדידות שסבל ממנה כל חייו, ואולם הוא גם גילה לו את הכתיבה

⁴⁶ Henty 1889.

⁴⁷ דארל הושפע במיוחד מספרו של הגארד **מכרות המלך שלמה** (Haggard 1885), שהיווה גם עבור הנרי מילר חוויה מכוננת. מילר כתב אף הוא על חוויית הקריאה שלו בספר זה: Miller

⁴⁸ 1952, pp. 81–100.

⁴⁸ Durrell 1957b, p. 67.

שהפכה למושא תשוקתו וסיפק לו את המרחב עבורה.⁴⁹

על פי מקניבן הוריו של דארל היו חלוקים ביניהם בשאלת נחיצות המעבר לפנימייה. אביו רצה שדארל יזכה להשכלה טובה יותר, ואילו אמו, שרצתה בכך גם כן, הבינה את ההשלכות הרגשיות של הפרידה על הנער, אולם לא הייתה חזקה מספיק לשכנע את בעלה ודארל נשלח לפנימייה. כישלונה של אמו לגונן עליו מפני רצון אביו לחנך את דארל הצעיר לשמש המשך לשושלת הפטריארכלית שהוא ראה עצמו חלק ממנה, עיצבה את תודעתו של דארל ביחס להוריו באופנים מורכבים. אביו נותר דמות שאין לערער עליה אלא לכל היותר להתרחק ממנה, בעוד אמו שובצה לעמדה האימהית המסורה והאוהבת אך כזו שלא יכולה הייתה להחלטתו של האב. עמדה זו נתפסה על ידי דארל כחולשה אימהית פנימית וסימנה אותה, ונשים אחרות, כמטרה לתוקפנות שלא הרשה לעצמו להפנות כלפי אביו.

מקניבן ובאוקר כמעט ואינם מתייחסים לשאלת ההשפעה הרגשית של פרידה זו על תודעתו של דארל. ביוגרף מוקדם יותר, ג'ון ווייגל, כלל לא מזכיר את העובדה ופשוט מציין כי ראשית חייו של דארל התאפיינה במעברים רבים "כפי שהיה נהוג בשנות השלושים של אותה תקופה".⁵⁰

שנתיים לאחר מכן, כשהיה בן אחתעשרה, נשלח דארל על ידי הוריו מהודו לפנימייה באנגליה, כמקובל במעמד החברתי שמשפחת דארל השתייכה אליו. הקשר בין אנגליה למושבה האנגלוהודית היה קשר אמיץ וזיקת האנגלים שמשפחותיהם היגרו להודו במאה התשעעשרה הייתה מושתתת ברובה על קשר תרבותי ורגשי חזק למלוכה. שליחת הבן הבכור ללימודים במסגרת בריטית מסורתית של המעמד הגבוה הייתה לכאורה הדבר הטבעי והנכון לעשות. כך הובטח המשך המסורת. גם לדארל עצמו היה קל לכאורה להזדהות עם הציווי החברתי הברור. החינוך הבריטי הנשגב נתפס כטקס חניכה הכרחי, גם במחיר הפרידה מן המשפחה. השלת עור הילדות כדי לפנות מקום לעצמי החדש שיגיח מתוך הריסות הזיכרון היא גורל שאין להימלט ממנו. כך חייבה המסורת הבריטית של מעמד האצולה את מי שחפץ להיות ג'נטלמן.

העיתוי נבחר אף הוא בקפידה. דארל הגיע לגיל שבו הסביבה ההודית החלה להשפיע גם על צורת דיבורו. אחותו הצעירה מרגרט העידה כי זה היה הגיל שההגייה ההודית הרכה והמוזיקלית של השפה האנגלית החלה לתת את אותותיה באופן דיבורו של דארל, ואת זה אביו לא היה מוכן לשאת. יותר מכול היה חשוב שבנו יראה וידבר כמו ג'נטלמן בריטי ולא כמו "הודי קטן".⁵¹ למחשבה על ההשפעות הרגשיות של ניתוק כזה על התפתחותו של הנער או על המשפחה כולה לא היה מקום רב, ובטח שלא היה בה להשפיע על ההחלטה בפועל.

אמו של לורנס, לואיזה דארל, התנגדה בתחילה לשליחתו לאנגליה, כפי שהתנגדה

⁴⁹ MacNiven 1998, p. 29.

⁵⁰ Weigel 1965, p. 19.

⁵¹ MacNiven 1998, p. 47–49.

לשליחתו לפנימיית ג'וזף הקדוש שנתיים קודם. כאז גם עכשיו לא עמד לה כוחה לגבור על החלטת האב. בגיל תשע היה דארל, על פי הודאתו מאוחר יותר, ילד "מפונק", כלומר ילד שהתקשה להיפרד מאמו. הפנימייה גדעה באחת את הקשר הזה ובה בעת אילצה אותו להתמודד עם בדידות ועם קנאה באחיו הצעירים, מרגרט ולזלי, שנותרו בחיק אמם האוהבת.⁵² באחת השיחות האישיות של דארל עם מקניבן תוך כדי כתיבת הביוגרפיה הוא אמר לו על הפרידה מאמו, בביטוי נדיר של כאב: "אימא פינקה אותי מאוד בהודו. ההגליה לאנגליה ניתקה את הקשר בינינו."⁵³

בשני המקרים הייתה לדידו של דארל התוצאה הסופית מעין בגידה מצד אמו וכישלון שלה להגן עליו. על פי פרשנותם של באוקר ואחרים, חוויה זו חשובה להבנת יחסו הסדיסטי של דארל כלפי נשותיו, אהובותיו, בתו סאפו ונשים אחרות בחייו.⁵⁴ למרות העניין הרב של דארל בפסיכואנליזה והשימוש העצום שעשה בה בכתיבתו, הוא סירב ללכת לטיפול מתוך אמונה ילדית שהתמודדות עם משקע העבר תפגע ביצירתיות שלו. הוא המשיך להפגין את הדרמה הפנימית של בגידת הוריו ביחס סדיסטי ומזלזל כלפי הנשים בחייו ומנגד בהעמדת פנים מתמשכת של אהבת עולם לגברים שהעריך.⁵⁵ בתו סאפו העידה: "אבא מספר לי בגלוי ובעקיפין כי מין הוא בעצם סדיזם. למה? אני שואלת בתמימותי הילדית, והוא משיב שמיניותה של האישה כה מאיימת ומגעילה עד שלגבר אין בררה אלא להענישה."⁵⁶

מקניבן ובאוקר מציינים שניהם את מעשה שליחתו של דארל לאנגליה כקץ החירות שחווה בילדותו. ההגליה לאנגליה אמורה הייתה לסמל עבורו את הקשר עם המולדת הבריטית, אולם כפי שדארל כתב מאוחר יותר, המעשה השיג את התוצאה ההפוכה ויצק למעשה למשמעות המולדת תכנים שליליים ותוקפניים. מאותו רגע 'מולדת' ו'בית' היו עבורו מושגים שעוררו בעיקר התנגדות. בריאיון האחרון שלו לפני מותו, לכתב האינדיפנדנט האנגלי מייקל דיבדין, אמר דארל כי בכל הנוגע להשתייכותו הוא נידון לחיים כוזבים – הוא לא היה הודי ולא היה אנגלי ולכן בילה את כל חייו בהעמדת פנים לגבי זהותו והשתייכותו.⁵⁷ העמדת פנים זו לא הפיגה את משאלתו לשוב למקום לו יוכל לקרוא בית, משאלה שביטא ברביעייה באופנים רבים באמצעות דמויות שונות. לדוגמה, בתיאור חזרתו של נאסים חוסנאני לאלכסנדריה לאחר לימודיו באירופה ניכרים אלמנטים ביוגרפיים מחייו של דארל עצמו: האם הממתינה, מותו של האב, ובעיקר הזיכרונות של החוויה הבראשיתית שנמוגה לירכתי התודעה.

דארל הוגלה ממשפחתו בגלל הציווי האבהי. על פי ציווי זה על הבן ללכת בדרכי אביו, כלומר, להיפרד מאמו, להיפרד ממשפחתו וממולדתו הגאוגרפית, מסביבת חייו הטבעית,

⁵² שם, עמ' 35.

⁵³ שם, עמ' 42.

⁵⁴ Bowker 1997, pp. 19–39, 424–437.

⁵⁵ Unterecker 1964, p. 5.

⁵⁶ שם, עמ' 69.

⁵⁷ Dibdin 1990, p. 27.

כדי לעבור את תהליכי החניכה שיהפכו אותו לגבר, לנתין הממלכה המאוחדת, לחלק מהמעמד החברתי של האב ושל אביו לפניו וכך הלאה. לשם כך האב מוכן להיפרד בעצמו מהבן האהוב, אותו בן אשר הוא מקווה שייצג אותו בעולם וימשיך את דרכו ואת תרבותו בשם אידאל כלשהו מופשט ועלום של שייכות.

המעמד מזכיר במבנהו המיתי את מעמד עקדת יצחק. אולם ביטוי המיתי אינו מצטמצם לכך: החשיבות העצומה שמחבר רביעיית אלכסנדריה העניק להשפעתה של הסביבה, על כוחותיה העלומים, על האדם נובעת בין השאר מהתוקף של הציווי הפטריארכלי 'להקרבת' הבן למען אידאל נעלה. כאשר העיר אלכסנדריה תופחת לממדים מיתיים הודות להשפעתה על תושביה, עקבות חייו של הנער דארל מציצות מבין קפלי העלילה.

דארל ועקדת יצחק

חזונית ההגליה הכפולה של דארל, בגיל תשע ושוב בגיל אחתעשרה, מעלה על הדעת את המבנה המיתי של עקדת יצחק ותורמת להבנת התעצבות תודעתו של דארל.

בדפים הבאים אתאר את פרשנותה של אליס מילר (1923–2010) לנושא. פרשנותה רלוונטית כיוון שמחקריה פורסמו בעת שפתו של דארל התמודדה עם משא עברה ודרך מילר ניתן להבין את ההקשר של דבריה. מילר, פסיכולוגית ופסיכואנליטיקאית יהודייה ממוצא פולני שעבדה בשווייץ לאחר ששרדה בצעירותה את מלחמת העולם השנייה בפולין, הקדישה את חייה המקצועיים לחקר הבנייתה של החברה המערבית על בסיס הטרומה שעוברים ילדים ונוער. בספרה הראשון *The Drama of Being a Child* (1981) תיארה מילר את ניסיונה הקליני בטיפול פסיכואנליטי במטופלים שעברו בילדותם ניצול מיני והתעללות רגשית ופיזית. ניסיון קליני זה דחף אותה לחקור שיטות גידול ילדים במערב במאה האחרונה. בספריה המאוחרים יותר, כמו *For Your Own Good* (1983)

ו-*Thou Shalt Not Be Aware* (1984), היא מנתחת את קורות חייהם ויצירותיהם של אישים בולטים בתרבות המערבית של המאה העשרים וגוזרת מסקנות מרחיקות לכת מגורמות חינוך הילדים המקובלות (כמו למשל שליחתם של ילדים בני תשע ואחתעשרה לפנימיות הרחק מביתם). היא מצביעה למשל על אחריותן של נורמות אלה לכינונו של האדם המערבי המודרני כאדם מנוכר לעצמו ולסביבתו, הסובל מקשיים ביצירת קשרים רגשיים, המחנך את ילדיו בדרכים המשחזרות מבנים חברתיים דכאניים ועוד ועוד. באמצעות ניתוח ופרשנות של יצירות אמנות, ספרות ומכתבים, איתרה מילר בחוויות הילדות המוקדמות של מושאי המחקר שלה את שורשיהן של תנועות אנטידמוקרטיות באירופה, של התגברות הגזענות וביטוייה הקיצוניים ושל שכיחות תופעת האלימות בתוך המשפחה.⁵⁸

ב־1990 הכריזה מילר כי היא מדירה את עצמה מהפסיכואנליזה מכיוון שהתאוריה והפרקטיקה הפסיכואנליטית אינה מכירה בכך שהתעללות רגשית, פיזית ומינית היא חלק אינטגרלי מנורמות חינוך הילדים המקובלות במערב. לטענתה, התנערותו של פרויד מתפיסתו המוקדמת כי סימפטומים נפשיים נגרמים מחוויות טראומטיות ממשיות, ותפיסתו כי חיי הנפש של הילדים הם האחראים להתפתחותם של סימפטומים אלו, אינן מאפשרות לה להשתמש בפרקטיקה האנליטית כאמצעי להתמודדות עם חוויות נפשיות קשות.

עם זאת מילר המשיכה לעסוק בניתוח טקסטואלי שנשען רבות על מתודה אנליטית כדי לבסס את פרשנותה לעקבותיהן של טראומות הילדות של האמנים שחקרה ביצירותיהם. במאמרה מ־1990 שסקר עשרות ייצוגים באמנות מערבית של סצנת עקדת יצחק, הצביעה מילר על כך שבכל הציורים מבטו של אברהם אינו מופנה לבנו. אברהם מביט למעלה, לעבר מרחב סימבולי של אלוהות שאליה הוא קשוב. במבט זה הוא מחפש את הציורי הקטגורי לשחיטת בנו. מילר לא התמקדה במניעיו של אברהם אלא באימתגדותו של יצחק, המולך למותו כצאן לטבח. לטענתה, יצחק לא יכול להתנגד כיוון שלא ראה עצמו שווהערך לאביו וקיבל את מרותו במלואה, וכך שימש דוגמה נוספת לנרטיב שלפיו התעללות בילדים היא מרכיב נורמטיבי בחינוכם. הריגת הבן למען אידאל עליון אינה חייבת להיות מוחשית. כלומר, אברהם אינו חייב באמת לשחוט את בנו כדי להכפיו למרותו. עצם האפשרות שכך היה מוכן לעשות, מעצבת את תודעתו של הנער. על פי מילר, מדובר בהטלת מום רגשי. היא טענה כי הסבת מבטו של אברהם נועדה גם להגן על עצמו מהכרה במשמעות הרגשית של מעשהו.

מילר תוהה כיצד קרה שאף אחד מהאמנים הרבים שציירו סצנה מיתית זו לא ניסו לפרש את הטקסט התנכי באופן שיראה התנגדות כלשהי של יצחק. היא מסבירה זאת בכך שהאמונה בציות לציורי הטרנסצנדנטי והנכונות להקריב לשם כך את היחס האימנטי עם הבן מושרשות עמוק מדי בתודעה המערבית. כדי שאמן כלשהו יוכל לדמיין את יצחק מתנגד לאביו, חייב להתרחש שינוי תודעתי עמוק.⁵⁹

מות האב

מקניבן משוכנע כי לורנס סמואל דארל, אביו של לורנס, רצה שבנו ילמד במוסד איכותי ויקבל הזדמנות לקידום חברתי גם במחיר של הרחקה ממשפחתו, בעיקר בגלל חשיבות המעמד החברתי בעיניו. הוא חשש שבהודו יישאר בנו חלק מהמעמד האנגלוהודי הנחות בעיני האימפריה הבריטית.⁶⁰ הפנימייה הישועית בהודו לא סיפקה את רצון האב, ולכן ב־1923 נשלח לורנס לפנימייה באנגליה. הוא עצמו הזדהה עם משאלה זו של אביו

⁵⁹ המונח ששימש את מילר להמשגת מצב תודעתי זה הוא 'פדגוגיה מרעילה'. לטענתה, תרבות חינוך הילדים המערבית כולה מטילה מום רגשי בילדים ובנוער מתוך תפיסה אינהרנטית כי דרכי חינוך אלו הן המפתחות את האזרח הרצוי ומשמרות את המבנים המשפחתיים והחברתיים הרצויים.

⁶⁰ אביו של דארל בחר כאמור את עיתוי ההגליה בקפידה. הוא חשש שאם לורנס יישאר בהודו מעבר לגיל אחתעשרה, הוא לא יאמץ את המבטא הבריטי 'הנכון' וידבק בו המבטא הרך המקומי שיבדיל אותו לנצח מבני המעמד ששאף לו. הקנאות לגבי המבטא 'הנכון' התבטאה למשל בכך שהמשרתים המקומיים חויבו לדבר עם הילדים בהודית בלבד כדי שלא לחושפם לאנגלית במבטא המקומי.

והאידאליזציה שלו בעיניו לא נפגעה. הוא הצהיר כי אביו רצה רק בטוב ביותר עבורו ופעל מתוך מניעים נעלים של רצון לשפר את מעמדו של בנו. הוא אף ראה בכך ראייה להיותו הבן המועדף. כיוון שאביו של דארל נפטר לפני שאחיו הצעירים הגיעו לגיל שהיו אמורים להמשיך את המסורת המשפחתית של לימודים בפנימייה באנגליה, יכול דארל לשמר יחס סנטימנטלי זה כלפי אביו ללא פגע. דמותו של האב נשארה מוגנת מביקורת, לפחות באופן מודע. אולם דמות האב האחראי לפרידה צצה בכרך השלישי של הרביעייה, והפרידה מתוארת באותם מאפיינים המזכירים את סיפור הגלייתו של דארל אך בהיפוך תפקידים: בעולם הבדיוני האב הוא זה שמורחק ומתואר כמי שבגד במולדתו ועזב אותה בטרם עת.⁶¹

בתו של דארל, סאפו, כתבה ביומניה כי בשיחות עם אמה, איב כהן, התוודה דארל כי הרגיש שאביו זר לו. היא כותבת כיצד נחקק בזיכרונו של דארל אופן קבלת ההחלטה על שליחתו לפנימייה. לדבריה, דארל סיפר לאמה כי בגיל שמונה או תשע שאל אותו אביו מה ירצה לעשות כשיגדל. כאשר דארל השיב שהוא רוצה לכתוב, הביט בו האב בגאווה ואמר שאם כך, עליו לקבל השכלה איכותית יותר מזו שבהודו. לטענתה של סאפו, זיכרון זה מדגים כיצד הצליח דארל להדחיק את הכאב שהסב לו האב בכך שייחס לו כוונות נאצלות להרחקתו ממשפחתו.⁶²

מותו של האב, שנתיים לאחר שדארל נשלח לאנגליה, נגרם כפי הנראה מלחץ נפשי רב עקב עבודתו כיועץ לחברת הרכבות האנגלוהודית. במשרה זו, שהתמנה לה בזכות הישגיו הקודמים בתחום הנדסת מסילות הברזל, נאלץ לורנס סמואל להתמודד עם עמיתים לעבודה מקומיים שניסו להונות אותו. בנוסף התברר כי בניגוד לחוות דעתו המקצועית, פרויקט משמעותי של הנחת מסילת ברזל לאורך אלפי קילומטרים לא היה אפשרי לביצוע. כמה חודשים לפני מותו בגיל 43 התפתח אצלו כפי הנראה גידול במוח, אף שלא נמסרה אבחנה רשמית. בריאותו הידרדרה במהירות והוא החל להתנהג מוזר. אחד הזיכרונות ממנו המופיע בביוגרפיות של שני האחים הוא שמצאו אותו לוגם מקסת הדיו. הוא טופל במסירות במהלך חודשים אלו ונפטר ב־1928.⁶³ דארל עצמו קיבל את ההודעה במברק לפנימייה באנגליה. למעשה, מרגע עזיבתו את הודו ב־1923 פגש דארל את אביו פעמיים בלבד, בביקוריו של האב באנגליה. הוא עצמו לא חזר להודו אלא רק לאחר שנים רבות, לביקור קצר בשנות השמונים.

דארל מיעט לכתוב או לדבר על אביו באופן ישיר. הימנעות זו, שלא אפיינה אותו בנושאים אחרים, עשויה להעיד על מועקה פנימית שנשא עמו ביחס לאביו. הימנעותו הרגשית מעימות עמו משולה לקושי של יצחק להישיר מבט אל אביו הבא להקריבו, במקרה זה למען הציווי התרבותי של שימור ושיפור מעמדו החברתי, כפי שהתגלם באקט האכזרי של הגלייתו לאנגליה.

⁶¹ Durrell 1958, p. 97.

⁶² Durrell 1991, p. 71.

⁶³ MacNiven 1998, p. 68.

יחסו המרוחק לאביו חיפה על חוויה אמביוולנטית שדארל ניסה לפתור על ידי אימוץ דמויות אב שונות. באוקר, מחבר הביוגרפיה הלארשמית הנוקטת טון ביקורתי ואף מזלזל כלפי דארל, בניגוד לביוגרפיה הרשמית של מקניבן, כתב כי מעמדו החברתי של אביו של דארל היה נמוך בקהילה. הוא כונה "afailedbabu" – כינוי הגנאי המקומי להודים בעלי יומרות אקדמיות.⁶⁴ דארל הרשה לעצמו, במודע או שלא במודע, להתייחס באופן קליל למעמד נלעג זה של אביו בכרך השלישי של הרביעייה.⁶⁵

דארל עצמו אכן ייחל לאב משכיל יותר, אולם הבין שעיקר עוצמתו הייתה בהזדהותו המוחלטת עם האימפריה הבריטית ועם נטייתה להתפשטות גאוגרפית וכלכלית ולהשתלטות מדינית. הזיכרון המשמעותי ביותר שלו מאביו הוא מארוחת ערב שבה חבט אביו בשולחן בהתלהבות וקרא: "קדימה! עלינו פשוט לנוע קדימה!"

פטירתו מנעה מדארל האב לחזות בהתגשמות משאלתו ואילו המוות בטרם עת הותיר את דארל ללא עוגן. התנועה האבהיתפטריתארכלייתאימפריאליסטית "קדימה!", שסימלה עבור דארל את עוצמתו של אביו, היא אותה תנועה שהרחיקה אותו מחוויית המולדת שהייתה לו בהודו. להדף של אותה תנועה תיוודע השפעה כל חייו.

אפשר גם שמותו של אביו בגיל צעיר שחרר את דארל מעול. אילו נשאר אביו בחיים, ייתכן שהיה דארל עסוק עוד יותר בניסיון לרצותו ולהפוך לסופר ולג'נטלמן שאביו רצה שיהיה, או שהיה מגלה כי משאלתו של אביו לא באמת הייתה למצות את כישרונו הספרותי. הסופר והפילוסוף הצרפתי בן דורו של דארל ז'אן פול סארטר (1905–1980) איבד אף הוא את אביו בגיל צעיר. סארטר היה בן שנה כשאביו נפטר והותיר את אמו לחסדי הוריה הנוקשים. בשונה מאמו של דארל, שניצלה את אלמנותה כדי לפתוח בחיים עצמאיים, אמו של סארטר נישאה מחדש לגבר אלים לדבריו, שאף היכה אותה ואת בנה. בדומה לדארל, גם סארטר היה ילד חולני.⁶⁶

דארל שימר אצלו דימוי אידאלי של אביו ובכך חס עליו לכאורה מגילוי תוקפנות כלפיו, אולם סארטר לא ניחן באותו איפוק. אף שהוא הכיר בכך שמות אביו היווה עבורו אירוע מכונן, הוא כתב בספרו האוטוביוגרפי המילים דברים קשים המעידים כי בניגוד לדארל או ליצחק, לו מצא עצמו עקוד היה סארטר משיב מלחמה באב האכזר.⁶⁷

מותו של אביו של סארטר בגיל צעיר שחרר אותו לדבריו מהתמודדות עם התסביך האדיפלי. הוא ציטט מכר פסיכואנליטיקאי שאמר לו כי מכיוון שלא היה צריך להתחרות באביו על חסדיה של אמו, הוא גדל ללא סופראגו. מכך הסיק סארטר כי הימנעותו לאורך השנים ממצבים שיחייבו אותו לכפות סמכות על אחרים או להגיב לסמכותם נבעה מכך שמות אביו שחרר אותו מהצורך להיכנע לרצונם של אחרים.

⁶⁴ הכינוי המלא הוא A failed BA of Benares University.

⁶⁵ Durrell 1958, p. 104.

⁶⁶ סארטר 2004, עמ' 11.

⁶⁷ שם.

'המוות האנגלי' ו'הספר השחור' – השנים באנגליה

דארל עשה חמש שנים לבדו באנגליה קודם למותו של אביו ועזיבתה של אמו את הודו לצמיתות ב־1928 וחזרתה לאנגליה יחד עם אחיו הקטנים. האיחוד מחדש עם משפחתו נמשך שנים רבות, עד לפרוץ מלחמת העולם השנייה. גם ב־1935, כאשר עזב דארל את אנגליה ועבר ליוון, עלה בידו לשכנע את אמו לעבור אתו ועם אשתו הראשונה, ננסי. רק המלחמה כפתה עליהם פרידה נוספת, כאשר דארל עבר למצרים ואילו אמו חזרה לאנגליה (שם נשארה עד ליומה האחרון), אך הוא שמר עמה על קשר הדוק וביקר אצלה לעתים תכופות יחסית עד למותה ב־1964.

דארל חי באנגליה תריסר שנים בלבד, מגיל אחתעשרה ועד גיל עשרים ושלוש, אז עזב את אנגליה עם ננסי אשתו ועבר לקורפו. בשנותיו באנגליה הוא למד בפנימייה פרטית והיה תלמיד בינוני למדי. בחוגי הספרות שהצטרף אליהם גילה את תשוקתו לכתיבה וחיבוריו הראשונים זכו לתגובות חיוביות. הוא גילה את עולם האהבה הבוגרת והמין וחווה התנסויות ראשונות בתחום. הוא גם פגש באנגליה את מי שתהיה אשתו הראשונה, ננסי.

במקום שאביו שלח אותו אליו, לכאורה כדי להעמיק את זיקתו למולדתו התרבותית, חווה דארל ניכור. הוא יכול היה לבחור באנגליה ובמסורת עתיקת היומין שלה, אולם באותה עת היא רק עוררה בו התנגדות עזה. הוא לא רצה להשתייך למולדת זו שנכפתה עליו. מבחינתו, השתייכות זו סימנה את גלותו. שהותו באנגליה גרמה לו לרצות לעזוב אותה. מקום ההשתייכות הטבעי הפך למקום להפעלת טקסי נפרדות בתהליך הלימינלי האישי שלו. אנגליה היא המקום אשר יגדיר את גלותו מאותו רגע והלאה, כפי שכתב ארבעים שנים מאוחר יותר: "תמיד אהיה גולה. חוויית הגלות מעולם לא עזבה אותי".⁶⁸

את הביטוי החשוב הראשון לחוויית גלות זו ביחס למולדת התרבותית ניתן למצוא בכתיבתו באותן שנים. ב־1938, כתריסר שנים לאחר שעזב את אנגליה לצמיתות, פרסם דארל את ספרו המשמעותי הראשון, כפי שהוא ראה זאת, **הספר השחור**. זה היה הספר הראשון שיצא לאור בהוצאה בעלת מוניטין, פאבר ופאבר, והוא זיכה אותו בהכרה מצד אישים שהעריץ כמו ת"ס אליוט (עורך ההוצאה באותה תקופה) והנרי מילר.

הוא כתב את הספר במשך כמעט שנה וחצי, מספטמבר 1935 עד דצמבר 1936, זמן קצר לאחר שהיגר עם משפחתו לקורפו. עלילת הספר מתרחשת בבית מלון בלונדון ששמו רגי'נה⁶⁹ ומגוללת את חוויותיהם של דייריו הזמניים. העלילה מתוארת משתי נקודות מבט נרטיביות, ובכך היא מטרימה את רביעיית אלכסנדריה, שתיכתב כעשרים שנים מאוחר יותר. הנרטיב הראשון הוא של לורנס לוציפר, מנהל בית ספר המתגורר בקורפו. הנרטיב השני הוא של דֵ'ת' (מוות) גרגורי, שאת יומניו מגלה לוציפר בשובו ללונדון לבית המלון רגי'נה.

⁶⁸ MacNiven 1998, p. 106.

⁶⁹ פירוש המילה regina בלטינית הוא 'מלכה'.

שמו של בית המלון מרמז לכינויה של המלכה הבריטית במושבות האימפריה. מיקום עלילת הספר במלון מאפשר לזרות להתקיים ללא מפריע, ואף לשמש כהוויה המרכזית של העלילה כולה. אף שדיירי המלון בספר הם ברובם דיירי קבע, או לפחות שוהים בו לתקופות ארוכות, המחבר מתייחס אליהם כאל אירועים אקראיים וחולפים בהוויה של המלון, עדות לתפקידו של המלון ברוח המושג *spirit of place*.

בית המלון מיועד לבני אדם במעבר, בחופשה או ללא דיור קבע. סוג המגורים הזה הנו עתיק יומין ומוזכר כבר בתנ"ך (ישעיהו פרק י', פסוק כ"ט: "עברו מעברה, גבע מלון לנו, חרדה הרמה, גבעת שאול נסה"). עצם קיומו מעיד על היבט השוטטות והנוודות של המין האנושי לכל אורך ההיסטוריה. בית מלון, בית ללון בו, מהווה מקום שהות זמני שיכול גם להיפך למשכן קבע. המלון מהווה מקום מקלט לאדם שמחוץ למקומו הקבוע ומספק לו את צרכיו הבסיסיים. במובן הזה, המלון הארעי מהווה מקום מגן ואפילו מקום מסתור, אך גם מאפשר מפגש עם החדש ועם הלא מוכר. המלון הוא מעונו של הזר, הפליט, הגולה, של האדם שהשתייכותו מעורערת.

הספר נפתח במשפט "המאבק, אם כך, מתחיל". זו קריאת הכיוון של המחבר. גורל האדם הוא להיאבק למצוא את עצמו ואת המשמעות לקיומו. הספר נפתח מנקודת מבטו של לורנס לוציפר, המתגורר בקורפו עם אישה. העונה היא החורף והחורף היווני מתואר באופן פיוטי ומורכב, תוך שימוש עשיר בשפה ובמטפורות. הרוח הנושבת באי באה מכיוון מזרח, מכיוון הלבנט. בכך מתווה המחבר את האווירה של תנועה ממקום למקום. הרוח מסמנת את כיוון התנועה, של הזרות המגיעה למקום המוכר ונושאת עמה דבר מה שישפיע עליו. מעבר לריחות שהיא נושאת ממקומות אחרים, הרוח גם מטשטשת את המקום שהיא חודרת אליו. המחבר מתאר אותה כנוכחות ממשית, שהופכת את פני האדמה, שולה ממעמקי הים בוך ומפזרת אותו באוויר, מפריעה לדייגים אך גם מגנה על יצורי המים. הרוח שומרת על הסוד.

על רקע הרוח מופיעים צלילים של מוזיקה קלאסית של באך. פראותו של הטבע מתערבבת באווירת האבל שהמוזיקה משרה על לורנס ובת זוגו השוכבים במיטה ומתאבלים על המוות המקיף אותם. הנושא המסתמן הוא המוות – מותו של הקיץ הים תיכוני על שלל צבעיו, ריחותיו, חושניותו, גווניו וטעמיו. הקיץ הים תיכוני נטרף על ידי הרוח היוונית העתיקה המגיחה ממעמקי הים ומפנה מקום לחורף.⁷⁰

החורף אינו אקראי. הוא חורף יווני בהשראה שייקספירית – "The Winter of our Discontent". משפט זה לקוח ממחזהו של וויליאם שייקספיר ריצ'רד השלישי, אחד ממחזותיו הראשונים של המחזאי הבריטי, על אודות אחיו של מלך אנגליה המקנא במלכותו ופועל ללא סייג, בכוח ובערמומיות, לתפוס את הכתר, גם במחיר רצח אחיו וקרובי משפחה אחרים. ריצ'רד השלישי סובל מנכות, הוא גיבן וחש כי הגורל מייסר אותו.

הוא מתואר על ידי שייקספיר כאנטיגיבור המגלם מאבק מיתי בין בחירה חופשית לגורל. בחירתו של המחבר בשורה הראשונה של המחזה, טרם התחורות פשעיו הגדולים של ריצ'רד השלישי, רומזת לנושא המעסיק אותו, של האדם המתמודד עם גורל גדול ממנו ועם הדחף להתגבר עליו, גם במחיר של פשיעה או סטייה. האדם הוא זר בעולם ויכולתו להשפיע עליו מזערית. זו חוויה של חוסר אונים, של סירוס ובסופו של דבר של מוות, נוכח מפגן החיים העצום של הטבע.⁷¹

הספר מתאר במקביל שתי עלילות, של חיים ושל מוות: את החיים מייצגת באופן אירוני דמותו של לורנס לוציפר, ואת המוות דמותו של דֵ'ת' (מוות) גרגורי. חוויית המוות שדארל כותב עליה היא חוויה שמאוחר יותר הוא מכנה 'המוות האנגלי'. לורנס לוציפר נמצא בגלות באי קורפו מאנגליה, מולדתו הרוחנית, שהשהות בה הייתה לדידו כמוות. רק מהגלות הזו הוא יכול לחזור ולעבד דרך הכתיבה את זיכרונותיו. לוציפר אינו מבין מדוע רק מקורפו הוא מסוגל לכך. הוא אינו יודע מה גורם לכך שהדמויות המאכלסות את מלון רגי'נה מציפות את דמיונו באותו ליל סערה.⁷²

חוויית החורף באי היווני מעוררת זיכרונות מהחורפים באנגליה, זיכרונות שמאכלסות הדמויות הגרות במלון רגי'נה. כל הדמויות הן דמויות שוליים החיות על סף התפוררות אישית. מה שמחזיק אותן בחיים ובצלם אנוש הוא חיבור פרברטי לחיים, חיבור שמושגת כמעט תמיד על חוויות מיניות עוצמתיות, שעקב תיאורן לא אושר הספר לפרסום באנגליה עד לשנות החמישים המאוחרות. החיבור הוא לחיים על סף המוות.

"כאשר אני ברגי'נה, אני שוב מת. לא המוות המסתורי והפסיבי המלא של אורגניזם מת, אלא מת במובן של המוות הקטן".⁷³ המוות הקטן הנו 'המוות האנגלי'. המוות האנגלי הוא הפוריטניות הבריטית האנגליקנית שאליה שלח אביו של דארל את בנו בגיל אחתעשרה ואשר ממנה נס דארל בעוזבו את אנגליה. מטפורה זו היא הסוגיה המרכזית שהוא מתמודד עמה בתיאור חוויותיהן של הדמויות בספרו, הדמויות המשחזרות את חוויותיו שלו. המוות שהוא כותב עליו גרוע ממוות מוחשי. המוות הרוחני, הזרות המורגשת בהיותך בתוך המוכר, חמור עבורו יותר מאשר מוות ממשי. חוויית המוכר הנה חוויה ממיתה עבורו. מה שמוכר מהווה עולם סגור שאין ממנו מוצא, אף לא בדמיון.⁷⁴

המפלט היחידי ממוות זה הוא דרך האור, אבל אין זה אור אקראי, אלא האור המבשר את חג המולד, את הולדתו של ישוע. המפלט אינו בהכרח משמח, אבל הוא מהווה מעבר מתחושת המוות האופפת את המספר. המפלט הוא באמצעות השנאה לחג המולד, לשמחה המעושה והמלאכותית.⁷⁵

71 שם, עמ' 20.

72 שם, עמ' 21.

73 שם, עמ' 22.

74 שם.

75 שם.

השנאה והתוקפנות האלה, הן המאפשרות את ההשתחררות מחוויית המוות. השנאה מאפשרת למחבר להתרחק מהמקום שחווה כממית ומשם לתארו באופן שלא היה מתאפשר אילולא היה מתרחק. חוויית ההתרחקות המונעת על ידי השנאה הופכת את הקשר למולדת הכפויה והשנואה לקשר יצירתי.

החיבור בין ההתגלות המתאפשרת בגלות לחוויית ההארה בחג המולד, מעצב את יחס השנאה האהבה של המחבר כלפי מולדתו התרבותית. דמותו של ישוע כגולה נשקפת אלינו מבעד לשורות אלו: ישוע, שאמר כי "אין נביא בעירו ובביתו" (הבשורה על פי מתי, פרק י"ג), ישוע הגולה, המוצא עצמו מוקף דמויות שוליים שהחברה דחתה מתוכה, כאותן דמויות המתגוררות במלון רג'ינה. דיירי המלון הם כמעט כולם דמויות שוליים המזכירות את דמותו של המספר בכתבים מן המחותר של דוסטויבסקי. למעט שני סטודנטים זרים, כל הדמויות מובטלות או בלתי כשירות לעבודה כלשהי. הן חיות מהיד לפה, בהשפלה עצמית ומנהלות יחסים בזויים זו עם זו. הן מבטאות סלידה מערכי החברה וממילא הן חיות בה כזרות, כאנשים חייסמתיים בחברה המקיאה אותן מתוכה ומבודדת אותן באותו מלון ארעיקבוע שם הן אורחות לרגע מתמשך.⁷⁶

דמותו של לובו, סטודנט ספרדי לאדריכלות, אחד מדיירי המלון, היא אופיינית, שכן כמו יתר הדמויות עיסוקו במין הוא צורת המחאה שלו נגד המולדת הפוריטנית והמקפחת שעזב. הגלות ממגורי קבע במולדת הבריטית וההשתקעות במעון הארעי מאפשרת לדמויות לעסוק באופן כפייתי במין. עיסוק זה נושא מיד אופי תוקפני כלפי האישה, המתוארת כיריב.

הדמויות האחרות גרוטסקיות לא פחות. טרקין הזקן למשל מפתח אובססיה לדמות אחרת, קליר, ג'יגולו ורקדן המסרב להיהפך מושא להערצתו. הדמויות היחידות המתוארות באופן אמפתי הן דמויות הילדה, הזונה הג'ינג'ית, מורגן שרת בית המלון והעלמה סמית, תלמידתו השחורה של לוציפר, שלומדת, כנראה לא במקרה, על יצירותיו של צ'וסר.

הדמויות חריגות לנוף המוכר, השבלוני והשגרתי של בית מלון בלונדון של שנות השלושים, טרום מלחמת העולם השנייה. הדמות החריגה מבחינת לורנס לוציפר היא האישה. בגלותו ממולדתו, הוא בוחר לתקוף את דמותה מנקודות מבט שונות, באמצעות העניין האובססיבי של לובו או דרך העיסוק בזנות ובמיניות פרברטית, אינסטרומנטלית ומבזה.

השימוש במוטיב המין לביטוי יחסו הביקורתי לערכי החברה העכשווית משותף למחברים נוספים באותה תקופה, הבולט ביניהם הוא כמוכר הנרי מילר, שספרו חוג הסרטן היווה השראה לכתיבת הספר השחור. דארל סיפר כי נתקל בספרו של מילר בבית שימוש ציבורי בקורפו ולאחר קריאתו כתב את המכתב הראשון להנרי מילר לשתף אותו ברושם

האדיר שהספר הותיר עליו ולספר לו על הספר שהוא כותב.⁷⁷ תגובתו של מילר למכתב מעריך זה סללה את הדרך לידידות בת חמישים שנה. בתשובתו כתב מילר כי מכתבו של דארל היה התגובה הבריטית האינטליגנטית הראשונה שקיבל לספר.

השראה נוספת ניתן למצוא בספריו של ד"ה לורנס, סופר נוסף שדארל העריך מאוד וגם הודה בהשפעה שהייתה לו עליו. אבל בשונה מד"ה לורנס, שגיבורי ספריו עסוקים בדיכויים המיני מצד הסביבה הפוריטנית, דארל, כמו מילר, נתן דרור לדמיונו הפרוע בנושאי מין, ותיאר פנטזיות והתרחשויות שהיו מוכרות עד אז רק בספרות שנחשבה לספרות שוליים.

בדומה להנרי מילר, דארל גם ניהל את המאבק הספרותי על עצמאותו הרוחנית דרך יחסיו עם האישה. האישה נתפסת כאובייקט שיש לכבוש קודם כדי לקיים עמו קשר. נושא המיניות, שיתפוס מקום מרכזי עוד יותר ברביעיית אלכסנדריה, מבטא מבחינת דארל את מחאתו נגד התרבות האנגלית הפוריטנית המחניקה ('המוות האנגלי') ובה בעת מסמן את הכיוון החדש שקיווה לפנות אליו. העיסוק במיניות באופן חושני, חופשי ומשחרר מסמל עבור דארל את הסבת הגב לתרבות האנגלוסקסית המכבידה ואת הפנייה לעבר אגן הים התיכון, על שלל צבעיו, ריחותיו, דמויותיו והחירויות שהוא מאפשר.

הספר השחור היה הביטוי הראשון המשמעותי לסלידה של דארל ממולדתו התרבותית. סלידה זו העידה דווקא על זיקתו העמוקה למסורת שניסה לבדל עצמו ממנה, אולם מצא עצמו חוזר אליה שוב ושוב בכתיבתו. עשרים שנה לאחר שסיים את כתיבת **הספר השחור**, כאשר היה כבר רחוק מאוד מאנגליה, חזר דארל ברביעיית אלכסנדריה לאותן חוויות ממש, לחוויות הכאב שלא הרפו את אחיזתן בתודעתו אך כעת, ממרחק, היה בידו להתייחס אליהן מפרספקטיבה שונה: "אני יודע, אני יודע! אני פשוט פליט מכאבה שיניים האיטי והממושך של החיים האנגליים. הרי זה נורא לאהוב את החיים עד כדי כך שאינך יכול לנשום כמעט!"⁷⁸

יוון ומציאת קולו ה'אותנטי' של המחבר

אף שדארל החל לכתוב עוד קודם, רק בשנותיו בקורפו הוא עסק בכתיבה סדירה של שירים ופרוזה וניסה להוציאם לאור. היה זה בקורפו שדארל 'מצא את קולו'. שם גם החלה מסורת הכתיבה שהתאפיינה במושאים שנשאבו מחוויותיו באנגליה ובמצרים, במקומות שהחשיב בדיעבד כגלות. את **הספר השחור** כתב דארל בקורפו בשנים 1935–1936 ובעצם תיאר בו את תריסר שנות גלותו באנגליה (1923–1935), ואילו את רביעיית אלכסנדריה החל דארל לכתוב

ב־1948 בקפריסין והשלים בשנים 1958–1960, כאשר גר כבר בדרום צרפת, ותיאר בו את שנות גלותו במצרים בשנים 1940–1945. ממכתביו באותה תקופה בקורפו עולה קול חזק של אדם שהצליח סוף סוף להשתחרר מחוויית מועקה שליוותה אותו במשך שנים. הוא

⁷⁷ MacNiven 1988, p. 1

⁷⁸ דארל 1988, ב, עמ' 90

מצא באי את ביתו האמנותי. החיים הזולים בקורפו ונוכחותה של אמו המסורה, בשילוב עם מזג האוויר הים תיכוני, היו בעיני דארל חוויה שהוא המשיל לחיים בגן עדן.⁷⁹

חויית הכתיבה לא הייתה קלה לו גם בגן עדן זה. לאחר שלכאורה זיהה את הכיוון שהוא רוצה לפנות אליו בעקבות השפעתו האדירה של מילר, מצא דארל כי הכתיבה באופן המוחשי, הרגשי והחושני ששאף לה אינה זורמת לו בקלות. אותן עכבות רגשיות שהאשים בהן את התרבות הבריטית המשיכו לפעול עליו מרחוק. הוא ממשיל את מלאכת הכתיבה למלאכת סריגה עדינה, ל'קרושה'.⁸⁰ סוג זה של סריגה היה נפוץ ביותר בקרב נשים במעמד החברתי של משפחת דארל. מונח 'נשי' כזה המופיע בתוך מבול של דימויים 'גבריים' חדים ולעתים אף גסים מצביע על החוויה המורכבת והסותרת שחווה דארל באותן שנים. באף לא אחד ממכתביו מאותה תקופה הוא לא הכיר באמת ובתמים בתרומתן של הנשים בחייו – אשתו ננסי, אמו ואחותו – לכך שנמצאה לו סביבה יצירתית ויציבה שתמכה בהתנסויותיו בכתיבה 'אמתית'. לאחר שסיים את רומן הבוסר הראשון שלו, הבין דארל כי אינו מעוניין לכתוב כך. החשיפה לספריו של מילר הבהירה לו שעליו לעשות מהפך. שינוי זה היווה תביעה רגשית ואינטלקטואלית עצומה ודארל תיאר אותה כחוויה של 'לידה מחדש', אך עדיין לא הכיר בתרומתן של הנשים בחייו לאווירה שאפשרה לו להשתקע בכתיבה. ואף על פי כן, כפי שיפורט בהמשך, היו אלו הנשים בחייו שבזכות מאמצייהן לספק לו את סביבת הגידול המתאימה, את "חווית הקינון" ההולמת,⁸¹ הצליח דארל להגשים את פרויקט חייו, את כתיבת רביעיית אלכסנדריה. אולם לא רק להן היה דארל חייב את לידתומחדש הספרותית. ללידה היה גם אב רוחני – הנרי מילר.⁸²

הדימוי התנכי ששימש את דארל לחדד את אופן השפעתו של מילר עליו – 'לידה מחדש' – מדגיש את עוצמת המהפך שהוא חש שנדרש ממנו כדי להיות נאמן לאב החדש שמילא את עולמו. מילר הכתיב לו ציפייה ותביעה שמזכירות את ציפייתו ותביעתו של אביו כאשר תירץ את שליחתו לפנימייה באנגליה בכך שרק כך יוכל להתעמק במשאלתו להיות סופר 'אמתית'. בשני המקרים, הייתה זו קריאה של דמות אב שדארל ניסה להיענות לה כדי להגשים חזון שספק אם היה שלו. מחיר ההיענות וה'הליכה אחרי' הוא התנתקות או לפחות התנכרות מהעולם הרגשי שדארל זיהה עם אמו ואחותו, בדימוי ה'קרושה', למשל. דארל שלל לכאורה את הטענה כי כתיבתו של מילר היוותה עבורו 'תורה'. אולם גם בשלילה זו הוא הקנה לו מעמד של דמות אב מיתולוגית שיש לציית לה או למרוד בה, ואת עצמו הציב כמי שעומד לפתוח בדרך חדשה ולפרוץ אפיקים ספרותיים לא נודעים. מבחינתו, הוא היה על סף יצירת מרחב ספרותי חדש לגמרי.⁸³

בספרו **חרדת ההשפעה** כותב בלום, בהתייחסו לשאלת המקוריות בשירה, כי כל שיר חדש

⁷⁹ Durrell 1969, pp. 29–45

⁸⁰ שם, עמ' 49–50.

⁸¹ ליפסקר 2006, עמ' 232.

⁸² Durrell 1969, p. 60.

⁸³ שם, עמ' 61–62.

נכתב בזיקה לשירים קודמים: "משמעותו של שיר יכולה להיות רק שיר, אך שיר אחר – שיר שהוא איננו עצמו".⁸⁴ טענתו של בלום היא שכל משורר מנסה למצוא לעצמו את קולו המקורי אולם אינו יכול אלא 'לנכס' את השירה שהשפיעה עליו – תוך ניסיון להתעלם מעוצמת ההשפעה הזו, כלומר 'לנשל' את מקור היצירה מהבעלות עליה. בלום מתאר את העמדת הפנים הזו של המקוריות כתהליך בלתי נמנע. על פי בלום, כל יצירה היא מרקם המורכב מפיסות יצירה אחרות, קודמות, המצטרפות יחד, באופן מודע או לא מודע, בסדר שונה כדי לנסות ולהכחיש את שייכותן המקורית. עבור בלום, אין הסופר מסוגל להתרחק מביתו הספרותי ובאמת לעזוב אותו. לפיכך בכל טקסט מקורי אפשר לקרוא את הטקסטים המרכיבים אותו, טקסטים שבלום מכנה 'אינטרטקסטים'.

דארל ראה עצמו כפורץ דרך חדשה כאשר כתב את הספר השחור. אולם למעשה, כאשר קוראים את מכתביו באותה תקופה, ניתן לראות כי התלהבותו הרבה נבעה מהשפעת כתיבתו של הנרי מילר. כתבי מילר גרמו לדארל להתבונן באופן מועצם על חייו שלו, ובמקרה הזה על חייו באנגליה, ולמצוא בהם את אותם מוטיבים שכה הקסימו אותו בספרו של מילר מ-1934 חוג הסרטן. דארל מצא קווי דמיון בין גלותו של מילר לגלותו שלו. עבור שניהם, היכולת לכתוב את התכנים שהם שאפו לבטא נבעה מהמרחק ממולדותיהם ומההתמודדות עם חוויית המוות המאיימת לכלותם. מהו המוות שכתב עליו מילר ודארל ניסה לנכס כדי לתאר את חווייתו שלו? בספרו מסביר מילר כי המוות הוא ההשתחררות מכל הכבלים שהחברה המודרנית מטילה על האמן החופשי בניסיון למנוע ממנו את יצירתו האוטנטית. מילר אכן כתב את הספר בפריז, אליה עבר מארצות הברית בהיותו בן ארבעים בחיפוש נואש אחר סגנון חיים שלא ידכאו. עבורו, השהייה בפריז כשהוא מחוסר כול, היוותה חוויית התגלות שבה מצא את קולו הספרותי והאישי לאחר שנים של ניסיונות כושלים. דארל, שנתקל כאמור בספרו של מילר לאחר שעזב את אנגליה, את 'הכלא הרוחני' שלו, לא יכול למצוא לעצמו השפעה מתאימה יותר. גם הוא חווה את אנגליה כמקום ממית מבחינה רוחנית. כך פרץ לו חוג הסרטן את הדרך לכתיבת הספר השחור.

אולם דארל כותב גם על מוות אחר מהמוות של מילר. כשהוא כותב על מותו של אביו יש לכך שני היבטים לפחות: ההיבט האחד הוא מותו הרגשי של אביו, שהתגלם בעצם נכונותו של האב לשלוח את דארל הנער לגלות ולבדידות בפנימייה בהיותו בן אחתעשרה. ואילו ההיבט השני הוא מותו הפיזי של אביו אחרי חמש שנים שמנע מדארל לצקת ליחסיהם את החוויה הרגשית שהוא מביע בכתיבתו. ספק אם דארל היה מצליח לבטא את מורכבות חווייתו הרגשית ביחס לאביו גם אם היה הלה עדיין בחיים, אולם היעדרו הפיזי לא הותיר לו בררה אלא לכתוב על כך. וכדי לכתוב על אביו, הוא השתמש במבנה ששאל מספרו של דמות האב שאימץ לו, הנרי מילר.

השהות באגן הים התיכון לא סיפקה לדארל את כל אשר חפץ בו. אכן נמצא לו בשנים אלה קולו הספרותי והוא אף הרגיש שוב 'בבית' באי היווני, אולם מלחמת העולם השנייה

קטעה חוויה אידיאלית זו. דארל ומשפחתו גרו בקורפו עד 1939⁸⁵ עם פרוץ מלחמת העולם השנייה שבו אמו ואחיו לאנגליה, ואילו דארל וננסי עברו לאתונה עקב עבודתו של דארל כיועץ תקשורת בשגרירות הבריטית ולאחר מכן כמורה במועצה הבריטית לאמנות. בשנתיים הבאות התגוררו דארל וננסי בכמה מאיי יוון בהתאם למשימות שהוטלו על דארל במסגרת עבודתו.

ב־1941 נולדה בתם פנלופה וכאשר הייתה בת שלושה חודשים בלבד הם נאלצו לעזוב את כרתים, לעלות על ספינה רעועה ולהפליג לחופי מצרים, לעיר הנמל אלכסנדריה.

אחת מנקודות האור בתקופה זו הייתה ביקורו של מילר ביוון, ביקור שדארל כתב עליו בהתלהבות רבה. יחד עם ננסי הם סיירו באתרים שונים ביוון, אולם אפילו ביקור זה לא הצליח לרומם את רוחו של דארל נוכח המלחמה המתקרבת.⁸⁶

המעבר החפוז והמאולץ למצרים קטע מבחינתו תקופה חיובית של יצירתיות ושל חיי משפחה. בשנותיו ביוון הוא חווה מקרוב את התרבות ההלניסטית שעד אז רק קרא עליה בספרות הרומנטית והאליזבתנית. הוא החל לכתוב באופן שהלם את כוונתו. הוא פגש את מילר, שהשפעתו האישית והספרותית תלווה אותו כל חייו. הוא בילה בחיק משפחתו, נהנה מרמת חיים גבוהה, חיי הזוגיות שלו עם ננסי היו טובים ובתם נולדה אך חודשים ספורים לפני העזיבה הכפויה.

הוא מצא אפוא ביוון את הבית שנאלץ לנטוש בגיל אחתעשרה כשעזב את הודו. יוון היוותה עבורו מולדת מאומצת והוא לא הפסיק לייחל לשוב אליה, אם כי לא עשה כן גם כאשר המציאות אפשרה זאת. כשהסתיימה המלחמה ודארל עזב את אלכסנדריה, הוא החל בסדרת שליחויות כעובד משרד החוץ הבריטי והמועצה הבריטית לתרבות ליוגוסלביה, לארגנטינה ולקפריסין. רק ב־1958, בעקבות ההצלחה המסחרית שגרף הכרך הראשון של הרביעייה, התיישב דארל בדרום צרפת, שהפכה למקום מגוריו הקבוע עד למותו בשנת 1990.

שנות כתיבת רביעיית אלכסנדריה

את רובה הגדול של רביעיית אלכסנדריה כתב דארל כאשר כבר גר בדרום צרפת עם אשתו השלישית, קלודמארי, יהודייה מצרית מצאצאי משפחת מנשה, שהייתה מפורסמת במצרים של אותה תקופה בזכות עסקי הבנקאות שלה. קלוד מארי פורד (לבית וינסנדון), סופרת בתחילת דרכה, נולדה בצרפת. דארל הכיר אותה ב־1957 בקפריסין, כשהייתה נשואה לאיש עסקים בריטי שנסע בעולם בעקבות עסקיו. שני ילדיהם, בארי ודיאנה, נשארו עם אביהם וליוו אותו במסעותיו. קלודמארי חיפשה עבודה

⁸⁵ Stephanides 1987, pp. 266–273

⁸⁶ MacNiven 1988, p. 144

במשרדו של דארל, שהיה מנהל המידע לציבור בשגרירות הבריטית,⁸⁷ ומונתה מיד לנהל את החטיבה הצרפתית של שירות הרדיו הקפריסאי, בזכות שליטתה בכמה שפות. הקשר ביניהם פרח במהרה, במיוחד לאחר שדארל גילה כי היא הכירה כמה מעמיתיו מאלכסנדריה ולאחר שנוכח בסגולותיה האינטלקטואליות והספרותיות.⁸⁸

האהבה העזה ביניהם הייתה מושתתת גם על מקומה המרכזי של הכתיבה בחיי שניהם. בעת שפגשה את דארל הייתה קלודמארי בעיצומה של כתיבת הרומן הראשון שלה.⁸⁹ דארל עצמו, שהיה טרוד כמה שנים בכתיבת ג'סטין, ולא הצליח לפתח את הספר כרצונו, מצא בקלודמארי עמיתה נפלאה לכתיבה. היא עודדה אותו לשוב ולכתוב, והשניים ישבו זה מול זה במשרדם בשגרירות, כל אחד לפני מכונת הכתיבה שלו. דארל תלה מפה גדולה של אלכסנדריה ובעזרת בקיאותה הרבה של קלודמארי בעיר, התווה את עלילת הספר.

מקניבן ובאוקר מתארים את יחסיהם של דארל וקלודמארי כמוצלחים ביותר מבין ארבעת קשרי נישואיו של דארל. הוא פגש את קלודמארי כמה שנים לאחר שנפרד מאשתו השנייה, איב כהן, שעברה סדרה של משברים נפשיים חמורים ואשפוזים תכופים. בתם המשותפת סאפו התגוררה בתחילה עם אמו של דארל, ולאחר שיחסייהם של דארל וקלודמארי התבססו עברה לגור עמם. היא מצאה בקלודמארי אם חורגת אוהבת, שהצליחה לתמרן בין מסירותה העזה לדארל, לכתיבתה שלה ולניהול משק הבית המשותף.

האהבה בין בני הזוג לא הייתה מושלמת או הרמונית. חברים ומכרים דיווחו לא אחת כי דארל לא חדל מפלירטוטיו עם נשים, שהוא לא שלט במזגו החם גם עם אשתו האהובה, ושיחסייהם ידעו תקופות לא קלות. ביקורה בביתם בדרום צרפת ב־1960, הותיר בידידתו של דארל, הסופרת אנאיס ניין, רשמים מעורבים. היא תיארה את משק הבית שקלודמארי ניהלה כמקום חם ושופע שנשען בעיקר על האנרגיות החיוביות של קלודמארי. דארל עצמו נראה לה שקוע בעצמו, אולם היא נוכחה לדעת שתשומת לבו ממוקדת כולה בכתיבה ובקלודמארי. הוא התנהג לדבריה כאדם שמצא את ביתו. מבחינתה של ניין, דארל לא היה עוד אותו צעיר תועה שפגשה לראשונה כאשר הגיע לפריז ב־1938 לפגוש את אלילו, הנרי מילר. הוא הצטייר בעיניה עכשיו כאדם ריק ובעל אישיות רדודה שכתבתו מבטיחה יותר מאשר מקיימת.⁹⁰

עשר השנים שחיו יחד עד למותה הפתאומי של קלודמארי ממחלת הסרטן ב־1967, היו לכאורה המאושרות והיצירתיות ביותר בחייו של דארל. לצדה של קלודמארי,

⁸⁷ בתפקידו זה היה דארל אחראי לעיתונים בשלוש שפות שפורסמו בקפריסין, לכמה תחנות רדיו, גם הן בכמה שפות, ולפעילויות תרבות מגוונות. כחלק מתפקידו הרם בא דארל במגע עם רבים מהפוליטיקאים המקומיים, ולכן ב־1957, כאשר פרצו באי מהומות, הוא נאלץ לעזוב מחשש לחייו.

⁸⁸ את הקשר הרומנטי עם דארל ניהלה קלודמארי במקביל לנישואיה. כמה חודשים לאחר שדארל והיא עברו לגור יחד, הגיע בעלה לביקור פתע בקפריסין. דארל וקלודמארי ניסו להסתיר ממנו את יחסיהם, ואולם כאשר נחשף הדבר הוא לא עורר כעס בבעלה. השניים התגרשו כשנה לאחר מכן, אולם ילדיהם המשיכו להתגורר בפנימיות ובחופשות ביקרו אצל דארל ואמם בצרפת.

⁸⁹ הרומן הראשון של קלודמארי נקרא *Mrs O'* וראה אור ב־1957. היא פרסמה שני ספרים נוספים, *A Chair for the* ו *The Rum Go* (1958).

Prophet (1959), שעלילתו מתרחשת בישראל.

⁹⁰ Nin 1980, p. 297.

מצא דארל את 'מולדתו' האבודה. יחסיו עמה סיפקו לו את השילוב המתאים בין אהבה עזה, על מרכיבי התלות שבה, לבין החופש היצירתי לבטא את קולו הספרותי. שנות חייהם המשותפים היוו עבורו 'שיבה הביתה' ליחסים האינטנסיביים עם אישה אוהבת, בדומה אולי ליחסיו עם אמו עד להגלייתו הראשונה מהמשפחה בגיל תשע. השנים עם קלודמארי אפשרו לו לחזור ולמצוא את 'עצמו' בחוויית השתייכות מיטיבה ומשוחררת, כמו בשנות ילדותו בהודו.

בבדיחות דעת לכאורה ציין דארל באותן שנים כי קלודמארי כתבה עבורו הכול, גם את מכתבי האהבה שלו.⁹¹ ואכן יש בסיס איתן להשערה כי הייתה זו קלודמארי שהצליחה לדרבן את דארל להשלים את ג'סטין. לולא תמיכתה ודרכונה של קלודמארי, סבירות רבה שלא היה נכתב המשך (או אח) לג'סטין. לפי האג הייתה זו קלודמארי שסיפרה לדארל על אודות עסקי הברחות הנשק לארץ ישראל שמשפחתה מצד אמה (משפחת מנשה מאלכסנדריה) הייתה מעורבת בהם בדיוק באותן שנים שהוא התגורר באלכסנדריה.⁹² זו הייתה ההשראה שדארל נזקק לה כדי להפיח חיים בפרויקט של כתיבת "רומן בעל ארבעה ממדים". דארל, שחפץ להגן על שמה הטוב של המשפחה ולא לחשוף אותה לזעם השלטונות המצריים (היו אלו ימי פרשת לבון), השתמש בעובדות שסיפקה לו קלודמארי אך 'המיר' את דתם של רוקחי הקנוניה לנוצרים קופטים.⁹³

קלודמארי היוותה עבורו התגשמות של חלומותיו. במכתביו למילר הוא תיאר את מסירותה הרבה ואת העובדה שהקלידה כל אחד ואחד מעשרת הספרים שכתב באותה תקופה, ובכלל זה הגהות של המהדורות שיצאו בתרגום לצרפתית, לגרמנית ולאיטלקית, כולן שפות ששלטה בהן.⁹⁴ במקביל היא ניהלה את משק הבית ודאגה לכל צרכיו. באותה תקופה ממש היא כתבה שלושה רומנים שפורסמו בהוצאת פאבר ופאבר בלונדון. מעבר להיותה המוזה שאפשרה לו להגשים את משאת חיי הספרותית, היא גם מילאה את תפקיד האם האידאלית.⁹⁵

דארל מזכיר את ילדיה של קלודמארי באופן ישיר שלוש פעמים בלבד בחליפת המכתבים עם מילר, וגם אז מדובר באזכורים חולפים ואגביים שקשה לחלץ מהם מידע נוסף מעבר לעובדה שילדיה של קלודמארי בילו את חופשות הקיץ יחד עם בנותיו של דארל.⁹⁶ דארל כתב יותר על תחושת הקריעה בין רצונו להקדיש עצמו לכתיבה לבין הצורך המעיק לדאוג לצורכי הילדים. הוא כמובן מצא אוזן קשבת אצל מילר, שהתמודד עם קשיים דומים. שניהם הלינו זה באוזני זה על העול שהיווה הטיפול בילדים, לצד ההתמודדות עם פרסומם המואץ ועם הזרם הגובר של המבקרים והמכתבים, שכולם יחד הקשו עליהם להתמקד בכתיבתם.

⁹¹ MacNiven 1998, p. 645.

⁹² Haag 2004, pp. 318–330.

⁹³ גלבר 1993, עמ' 1–30.

⁹⁴ MacNiven 1988, p. 361.

⁹⁵ שם, עמ' 321.

⁹⁶ שם, עמ' 418–442.

כיוון שילדיה של קלודמארי לא השאירו אחריהם כל עדות לשנים אלו, העדות היחידה לתיאור האווירה בביתם של דארל וקלודמארי באותן שנים היא עדותה של סאפו דארל, שהתגוררה עמם רוב השנים הללו. סאפו, שהייתה אמורה להיות עם אמה איב, הועברה באותה תקופה לחזקתו של דארל לפרקי זמן ממושכים בגלל האשפוזים התכופים של אמה.

עשר השנים המאושרות והילדים האבודים

עשר השנים של קלודמארי ודארל ביחד נראו ממרחק כשנים המאושרות בחייו. הוא אהב בדרום צרפת את האווירה הים תיכונית שייחל לה רוב חייו הבוגרים. הוא זכה לפרסם את יצירתו הספרותית החשובה וזכה בהערכת הביקורת ובהצלחה המסחרית ששאף להן. אבל שנותיו היפות נגדעו ב-1967 עם מותה של קלודמארי, כמה חודשים לאחר שאובחן אצלה סרטן בשלבים מתקדמים. דארל לא התאושש מהמכה הקשה בעשרים ושלוש השנים עד למותו. ספריו שנכתבו בשנים אלו לא זכו להערכה וגם בחייו הפרטיים הוא לא ידע מערכת יחסים מספקת. המולדת הבדיונית שהצליח לכוון בכתיבת רביעיית אלכסנדריה העניקה לו לצד קלודמארי תחושת בית ממשית לשנים מספר, אולם שנותיו האחרונות עברו עליו בגפו.

קלודמארי הקדישה עצמה לדארל. העובדה שהייתה נשואה ואם לשני ילדים כאשר הכירה את דארל מוצנעת בכל הביוגרפיות שנכתבו עליו. לדברי מקניבן בתכתובת פרטית עמי, קלודמארי נטשה למעשה את ילדיה לטובת הקשר עם דארל. בעשר שנות חייהם המשותפים היא פגשה אותם רק בחופשות הקיץ שלהם מהפנימיות שלמדו בהן. היא החליטה לוותר על קרבת ילדיה לטובת הקשר עם דארל. היא דאגה להם לפנימיות יוקרתיות והשאירה את רוב הטיפול בהם בידי אביהם.

ביומניה ומכתביה שפורסמו לאחר מותה, מזכירה סאפו, בתו השנייה של דארל, את ילדיה של קלודמארי בכמה הזדמנויות ומתארת את פגישות הקיץ עמם כמרגשות, אך גם מזכירה את הקושי הרגשי שהשניים חוו בכל פעם שהיה עליהם להיפרד מאמם. האפשרות שיגורו עם דארל וקלודמארי לא מומשה. סאפו עצמה מייחסת זאת לכך שקלודמארי לא הייתה מוכנה להתמודד עם המורכבות הרגשית שמצב כזה היה עשוי לעורר בה.⁹⁷

לסיפור 'עשר השנים המאושרות' של דארל, שבמהלכן כתב את יצירתו הספרותית החשובה והמוצלחת ביותר, זווית שונה אפוא אם מתבוננים בו מנקודת מבטם של ילדיה הנטושים של קלודמארי. להחלטתה של קלודמארי לוותר על ילדיה כדי להתמסר לחיים של כתיבה ושל תרבות פנאי הדוניסטית, בתחילה בקפריסין ולאחר מכן בדרום צרפת, היה מחיר. בספרם על משבר העדות בספרות, כותבים פלמן ולאוב:

⁹⁷ סאפו הייתה בתו של דארל מנישואיו השניים לאיב כהן. היחסים בין דארל לאיב כהן מתוארים בפירוט רב יותר בפרק העוסק באלכסנדריה. הקשר בין השניים, שהחל בהתאהבות גדולה, עלה על שרטון לאחר כשנתיים. איב חוותה כמה משברים נפשיים ואף אושפזה כמה פעמים, כנראה גם עקב יחסו הסדיסטי של דארל אליה. בתם המשותפת היחידה סאפו נולדה לאחר שנישואיהם כבר נקלעו למשבר וכאשר הייתה בת שנה וחצי הם התגרשו. איב התקשתה לטפל בה ומגיל צעיר סאפו התגוררה עם דארל וקלודמארי ועם אמו של דארל.

”ביוגרפיה והיסטוריה אינן פשוט מיוצגות או משתקפות אלא נכתבות מחדש, מתרגמות זו את זו בטקסט באופן שחושב את שתיהן מחדש. כדי להבין לעומק את השפעת הקונטקסט על הטקסט, עלינו לא רק לדעת את הקונטקסט, את ההקשר האמפירי – אלא גם ללמוד לקרוא אותו: לקרוא אותו במקביל לקריאת הטקסט וכחלק ממנו. לכן נבקש להראות כיצד התביעה הביקורתית המובנת מאליה, הלגיטימית, לקונטקסטואליזציה של הטקסט – בעצמה צריכה, בהבעת, להיחשף לתהליך פחות מוכר (אך לא פחות הכרחי) והוא טקסטואליזציה של הקונטקסט.”⁹⁸

הטקסט המרכזי במקרה זה הוא סיפור ‘עשר השנים המאושרות’, בעוד ההקשר החבוי שבתוכו התרחש טקסט זה, כלומר הקונטקסט שיש לספר, הוא המחיר ששילמו על סיפור הצלחה זה העדים שנעלמו ונאלמו, ילדיה של קלודמארי. עדותם של ילדיה של מעולם לא נכתבה כנראה, מעולם לא סופרה באופן שהותיר אחריו עקבות ידועים.

סאפו תיארה את מערכות היחסים של דארל בשנים שלאחר מותה של קלוד מארי כעגומות. גם על פי תפיסתה, היציבות שאפיינה את חייו של דארל בשנותיו עם קלודמארי, שבהן מצאה גם היא בית חם בדרום צרפת, התפרקה עם מותה. היא לא יכלה לשאת את הקשר עמו, עכשיו שהיה לבדו. התוקפנות הרגשית שלו כלפי הנשים הקרובות אליו הפכה בלתי נסבלת.⁹⁹

פרסום חלק מיומניה ומכתביה של סאפו לאחר מותה ב־1991 עורר סערה לא מבוטלת בקרב הקהילה הספרותית והאקדמית, ואף הציף לזמן מה את דפי העיתונות הבריטית.¹⁰⁰ כמה מבקרים טענו כי ניתן לקרוא במהדורה שפורסמה בכתב העת הספרותי הבריטי גראנטה, שהוקדש לנושא המשפחה, עדות לכך שדארל קיים יחסים מיניים עם בתו לאחר מותה של קלודמארי, כאשר סאפו הייתה בת 16.¹⁰¹ כיוון שסאפו ודארל לא היו בחיים בעת פרסום האשמות אלו, הן נותרו בגדר השערה. ההאשמות נדחו על ידי כל קרובי המשפחה החיים של דארל, כולל אחיו ג'רלד, אחותו מרגרט ונשותיו לשעבר ננסי ואיב, דיווח הביוגרף של ג'רלד, אחיו של לורנס.¹⁰² בסקירה שכתב ב־2009 על ספר חדש שבו האשמות אלו שוב עלו לדיון, כתב ג'יימס גילפורד כי ישנן עדויות מספקות לכך שהיחסים בין דארל לבתו היו קשים גם ללא צורך לבסס האשמה זו, שאין כל אפשרות לאששה או להפריכה.¹⁰³ גורדון באוקר, מחבר הביוגרפיה הביקורתית על דארל, משער גם הוא כי אין כל דרך להוכיח או להפריך האשמות אלו. לטענתו, מעורבותו הרבה של דארל בחיי בתו לאחר מותה של קלודמארי היוותה מעמסה רגשית כבדה על סאפו, שאותותיה ניכרים ביומנים ובמכתבים שכתבה. באוקר סבור כי הפרסום בסנדיי טיימס על ידי ברברה רובסון היווה

⁹⁸ פלמן ולאוב 2008, עמ' 14.

⁹⁹ Durrell 1991, p. 61.

¹⁰⁰ Robson 1991, pp. 23–26.

¹⁰¹ Durrell 1991, pp. 55–92.

¹⁰² Botting 1999, pp. 565–566.

¹⁰³ Gifford 2009, pp. 133–139.

חלק מגל אופנתי באותה תקופה של חשיפת זיכרונות ילדות מודחקים.¹⁰⁴

נושא דיוננו אינו השאלה אם היו יחסים אסורים בין דארל לבתו אלא ההשפעה של מאורעות חייו על עיצוב תודעתו ועל אופן ביטוייה בכתיבתו. מקריאת יומניה ומכתביה של סאפו מצטיירת תמונת החיים בביתו של דארל יותר מעשור לאחר מותה של קלודמארי. קטעי היומנים והמכתבים הם מ-1979, השנה שהחלה סאפו בטיפול פסיכואנליטי אצל פטריק קייסמנט בלונדון.¹⁰⁵ בתקופה זו היא התגוררה הרחק מאביה אולם שמרה אתו על קשר בביקורים אחת לכמה חודשים. סאפו כתבה מפרספקטיבה של יותר מעשור לאחר מותה של קלודמארי (שנפטרה כאמור ב-1967). הטיפול אפשר לה להישיר מבט מעמיק לחוויותיה הנפשיות, ואביה תפס בהן מקום מרכזי. מחקר זה אינו עוסק בתודעתה של סאפו דארל אלא בזו של אביה, אך עדותה על שנות חייה יחד עם דארל וקלודמארי, הן שנות כתיבתה של רביעיית אלכסנדריה, מבססת את ההקשר לפרשנות הטקסט.

יומניה מתקופה זו עמוסים בפרטים מילדותה שכנראה צפים אצלה עקב פגישות האנליזה השבועיות אצל קייסמנט. היא מקפידה לעקוב ביומנה אחר מספר הפגישות החודשיות והתשלום עליהן. היא מתארת את ילדותם של אביה ואמה כפי שסופרו לה ואת היחסים האלימים מבחינה רגשית בין הוריה ונזכרת בלילה שהם נפרדו לאחר מריבה קולנית.¹⁰⁶

גם אם רשמיה של סאפו מאביה ומיחסו לקלודמארי מלמדים בעיקר על עולמה הפנימי ועל מצבה המורכב שמצאה עצמה בו לאחר מותה של קלודמארי, יש בהם כדי להטיל ספק באווירה האידילית שדארל עצמו ניסה לשרטט בתארו את החיים המשותפים עם קלודמארי.

במכתב להנרי מילר מדצמבר 1957 ייעץ לו דארל לא לקחת עמו את ילדיו לטיול. הוא המליץ לו לשלוח אותם לפנימייה כדי שלא יהרסו לו את החוויה הרומנטית וציין כי הוריו שלו "דאגו" לשלוח אותו לאנגליה כדי שלא יקלקל את תכניותיהם.¹⁰⁷

באמתלה של חשש לבריאותם המליץ דארל למילר לחזור על אותה פעולה שילד הסבה לו עצמו סבל רב, כאשר נשלח 'לטובתו' לפנימייה, אותה פעולה שסבלו ממנה מן הסתם גם ילדיה של קלודמארי כדי לאפשר לה חיי הקרבה למען הסופר הגדול.

מעניין כי מילר עצמו, שדארל תפס כדמות אב לכל אורך חמישים שנות היכרותם, לא היה מוכן שילדיו ישלמו מחיר זה. במכתב לדארל כחודש לאחר מכן, הוא גם הדגיש בפניו את ההקרבה הרבה של אישה הבוחרת לחיות לצדו של סופר. דארל עצמו לא ביטא בכתובים

¹⁰⁴ Bowker 1997, pp. 428–430.

¹⁰⁵ פטריק קייסמנט (Casement) הוא פסיכואנליטיקאי ועובד סוציאלי בריטי שהתפרסם בשנות השמונים בזכות ספרו **ללמוד מן המטופל** (*On Learning from the Patient*; 1985). בספר זה הוא חשף את תובנותיו מניסיונו הקליני באשר לחשיבות לשימת לב לטעויותיו לעתים כמטפל בהבנת המטופל. לטענתו, הקשבה לטעויות אלו ולמידה מהן מאפשרת תהליך טיפולי אתי יותר וסוללת את הדרך לשינוי נפשי אצל המטופל והמטפל גם יחד.

¹⁰⁶ Bowker 1997, p. 69.

¹⁰⁷ שם, עמ' 301.

הבנה זו, שמילר ממשיג כקונפליקט¹⁰⁸ בין משאלותיו של אדם למעשיו בפועל. הכרתו של מילר אפשרה לו גם לעבור מהלך תודעתי שנראה שדארל עצמו לא הצליח לעבור באופן מלא, ולהכיר במקומה המרכזי של האישה בהגשמת יצירתו ובעצם רצונו להיות סופר. הוא הכיר בכך שמה שהניע אותו בסופו של דבר לחשוף את עצמו בכתיבה באופן משכנע, היה חוויית הטרגדיה ביחסיו עם אהובתו.¹⁰⁹

מילר שיער – בטעות – שדארל חווה מהלך נפשי דומה בכל הנוגע ליחס שבין הכתיבה ליחסיו האישיים. אחד ההבדלים המהותיים בין השניים טמון בכך שמילר הרשה לעצמו בספריו לחשוף את עצמו ואת חוויותיו האישיות, ואילו דארל, על פי הודאתו, סינן את חוויותיו ושמר מכל משמר מפני חלחול ישיר שלהן לכתיבתו. הבדל זה ניכר במיוחד ביחס הרומנטי והשסוע של דארל כלפי נשים (כפי שמעידה בתו סאפו) בניגוד ליחס המורכב, המקבל והבוגר יותר של מילר כלפיהן.¹¹⁰

אותו יחס שסוע, רומנטי ובסופו של דבר מתנשא של דארל כלפי נשים, ניכר למשל כבר ב-1937, במכתב שכתב דארל לאנאס נין (1903–1977), הסופרת הצרפתייה שפגש כאשר הגיע לראשונה לביקור בפריז. נין הייתה באותה עת בת זוגו של הנרי מילר. דארל כתב לה על הבוז שלו לסופרות, לאחר שקרא את ספר הפרוזה הראשון שפרסמה שממנו דווקא התרשם עזות, כנראה בגלל שדן בחוויית הלידה שכה העסיקה אותו באותה תקופה. הוא ניסה לרכך את הרושם הקשה של דבריו בכך שהחמיא לנין שכתבתה יוצרת אמנות חדשה.¹¹¹

יחסה של נין לדארל היה מורכב. למרות הערכתה הרבה למילר והאופן החיובי שהוא צייר בו את דארל ואת כתיבתו, ניסיונה האישי עמו היה מוצלח פחות. נין טענה כי יחסו המעריץ של דארל למילר השתנה לאחר שמילר פרסם את הטריילוגיה האוטוביוגרפית שלו *The Rosy Crucifixion* (הצליבה הוורודה). לטענתה, הביקורת של דארל על הכרך השני בטריילוגיה גרמה לכך שמילר לא כתב עוד ספרות גדולה לאחר מכן. לטענה זו לא נמצא ביסוס בחליפת המכתבים בין מילר לדארל. הטענה עשויה להעיד על הקנאה שנין חשה בכל פעם שהרגישה שאינה במרכז הקשר, כפי שקרה לה עם דארל ומילר ועם אחרים.¹¹²

ב-1959 היא ביקשה מדארל שיכתוב הקדמה לאחד מספריה. התוצאה לא השביעה את רצונה עד כדי כך שהפרויקט כולו נגנז. שנה לאחר מכן, היא ציטטה ביומניה מכר משותף שחווה דעתו על היחס המשפיל של דארל לנשים.

באוקטובר 1978, שנתיים לפני מותו, כשהיה כבר חולה מאוד ונזקק חלק גדול מהזמן לתמיכה סיעודית, כתב דארל למילר מכתב חושפני בנימה כאובה אך מקבלת של הכרה

¹⁰⁸ *décalage* (צרפתי) מתח, פער.

¹⁰⁹ MacNiven 1988, p. 131.

¹¹⁰ Nin 1967, p. 81.

¹¹¹ Nin 1937 (1947). ספרה של נין פורסם בפריז ב-1936 אולם תורגם לאנגלית והוצא לאור רק ב-1947. דארל קרא אותו לראשונה

במהדורה הצרפתית.

¹¹² Nin 1967, p. 281.

במצבו: "כן, אני חי לבדי. זה נפלא. אני לא חייב שום דבר לאף אחד; לפעמים צעירות כלשהי נתפסת ברשתי – אני שומר את הרשת משומנת היטב... אבל התגברתי סוף סוף על הקושי המיתי – 'להיות לבדי'; למדתי לבשל לעצמי ולנקות. אני כמעט מת אבל בשל".¹¹³ מילים אחרונות אלו הן מילותיו של אדם זקן שהגיע בסיפוק לקצה דרכו ומכיר במוות המתקרב. הוא מתאר את הבדידות כהישג התפתחותי, כיוון שלמד סוף סוף להיות לבדו.

מחבר רביעיית אלכסנדריה מצא אפוא לקראת מותו את מולדתו האבודה. בבדידותו הוא חזר לאותו מצב בראשיתי ששאף אליו בתהליך הרפלקטיבי של הכתיבה. זוהי עמדתו הבדלנית המקורית של דארל, זו שביטא במונח 'העולם הסמלי'.¹¹⁴

דארל הוא יחיד מסוגו. על פי הצהרתו, הוא שייך לגזע אחר. זיקתו נותרה אמביוולנטית. ניסיונו למצוא את מולדתו גרר אותו למסע מופלא של כתיבה שבו חקר את חייו ומצא בהן משמעות. אולם, הוא נותר לבדו ביקום שברא עבור עצמו. בדידותו המזהרת, שהוא מאפיין במונחים פסיכולוגיים, מותירה אותו לבדו באי הבודד של קיומו, יקום נפרד, אוטיסטי ובודד.¹¹⁵

¹¹³ MacNiven 1988, pp. 497–498

¹¹⁴ Durrell 1969, p. 61–62

¹¹⁵ MacNiven 1988, p. 302